

<http://www.ime.gr/chronos/gr/>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α

I. Η ΜΕΤΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

1. Από τη Ρώμη στη Νέα Ρώμη

<http://www.arkeo3d.com/byzantium1200/tiles.html>

<http://www.slideboom.com/presentations/197959/%CE%9C-%CE%9A%CF%89%CE%BD%CF%83%CF%84%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%AF%CE%BD%CE%BF%CF%82>

Αυτοκράτορας: Κων/νος Α' (324-337)

Μέτρα ανόρθωσης του ρωμαϊκού κράτους:

- 1) Ίδρυση νέου διοικητικού κέντρου (Κων/πολη)
- 2) Αναγνώριση δικαιώματος άσκησης χριστιανικής λατρείας.
- 3) Καθιέρωση διάκρισης πολιτικής από στρατιωτική εξουσία.
- 4) Κοπή και κυκλοφορία νέου νομίσματος (χρυσού).

α. Ίδρυση της Κωνσταντινούπολης

324: Νίκη Κωνσταντίνου Α' επί του Λικινίου (αύγουστος ανατολ. Ρωμ. κράτους)

→ Κωνσταντίνος Α' : μονοκράτορας

Ίδρυση νέου διοικητικού κέντρου (νέα πρωτεύουσα)

- στη θέση του αρχαίου Βυζαντίου
- μοναδική γεωπολιτική θέση
(σταυροδρόμι ανάμεσα σε Ασία και Ευρώπη, Εύξεινο Πόντο και Μεσόγειο)
- μεγάλη εμπορική σημασία

Λόγοι ίδρυσης νέου διοικητικού κέντρου

1. Ανατολή: ακμαίος πληθυσμός και οικονομία
2. Οι χριστιανοί: πολυπληθέστεροι στην Ανατολή
3. Μεγάλες πόλεις Ανατολής: θρησκευτικές συγκρούσεις
4. Βυζάντιο → ευκολότερη η απόκρουση των εχθρών → Γότθοι (στο Δούναβη)
→ Πέρσες (στον Ευφράτη)

Φυσιογνωμία νέου διοικητικού κέντρου (Κων/πολης)

- Οικοδόμηση σύμφωνα με το ρυμοτομικό σχέδιο της Ρώμης.
- Νέα τείχη
- Επιβλητικές λεωφόροι
- Φόρουμ (πλατεία) Κων/νου
- Διακόσμηση με λαμπρά έργα τέχνης: * Ιερόν Παλάτιον
* κτίριο της Συγκλήτου
* δημόσια κτίρια: εκκλησίες, λουτρά, δεξαμενές κ.ά.
- Βαθμιαία απόκτηση χαρακτηριστικών χριστιανικής πόλης
- Ραγδαία πληθυσμιακή ανάπτυξη.
- 11 Μαΐου 330: εγκαίνια Κωνσταντινούπολης ← όνομα αυτοκράτορα Κωνσταντίνου

β. θρησκευτική πολιτική

Οπαδοί Χριστιανισμού: δυναμικότερη πληθυσμιακή ομάδα Ανατολής
Αποκατάσταση κλονισμένης ενότητας Ρωμαϊκού Κράτους

Κωνσταντίνος Α΄: ευνοϊκή πολιτική προς το Χριστιανισμό

312: Νίκη επί του Μαξεντίου

Χριστόγραμμα * λάβαρα

* νόμισμα

σθεναρή αντίσταση: οπαδών αρχαίας θρησκείας
Συγκλητικής αριστοκρατίας

→ μη καθαρή θρησκευτική στάση Κων/νου

313: Υπογραφή του διατάγματος των Μεδιολάνων με το Λικίνιο (ανεξιθρησκεία)

324: παύση διωγμών

325: Α΄ Οικουμενική Σύνοδος (επισκόπων) στη Νίκαια της Βιθυνίας
(Αίρεση Αρείου, βλ. μαθ. Α.Ι.3)

Σκοπός: ειρήνευση της Εκκλησίας → ειρήνευση της αυτοκρατορίας

2. Εξελίξεις ως τις αρχές του 6ου αι.

α. Οικονομία και κοινωνικά προβλήματα

• Χαρακτηριστικά οικονομίας πρώιμου βυζαντινού κράτους:

1) Γεωργία: κύρια πηγή πλούτου

2) Παρεμβατική πολιτική κράτους (για καθορισμό οικονομικών εξελίξεων)

3) Εκρηγματισμένη οικονομία: συναλλαγές με νόμισμα
(ανταλλακτικό εμπόριο: περιορισμένο)

4) Ως τα μέσα 6^{ου} αι.: βαρύνουσα οικονομική σημασία: πόλεις

• Υπαιθρος: μεγάλοι γαιοκτήμονες (δυνατοί): συγκέντρωση γης

μικροϊδιοκτήτες: εξαρτημένοι αγρότες (πάροικοι)

* ενοικίαση γης (απεριόριστη και κληρονομική)

* προσδεδεμένοι στο χωράφι που καλλιεργούσαν

• Φόροι: έπλητταν κυρίως τους αγρότες →

→ εγκατάλειψη γης

καταφυγή στις μονές & στις πόλεις

Αποτέλεσμα: διόγκωση πληθυσμού πόλεων, φτώχεια, ταραχές

Αντιμετώπιση: αρχές πόλεων: δωρεάν διανομή σιταριού

οργάνωση θεαμάτων στον Ιππόδρομο

• Το εμπόριο: ανάπτυξη και αύξηση κερδών μακρινού εμπορίου (από Ανατολή)

Α.Ι.2.α. ΤΟ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

395: Θάνατος Θεοδοσίου

Διαίρεση Ρωμαϊκού Κράτους → αντιμετώπιση γερμανικών επιθέσεων

→ ανάπτυξη ιδιομορφιών → ξεχωριστή φυσιογνω

Ανατολή: Αρκάδιος

Εξουδετέρωση Γερμανών → στροφή προς τη Δύση

Άδεια ειρηνικής εγκατάστασης → αφομοίωση

Γερμανοί σε στρατιωτικές & διοικητικές θέσεις → κίνδυνος εκγερμανισμο

3^ο Γυμνάσιο Περάματος

του κράτους → πατριωτικό-αντιγερμανικό κόμμα (βυζαντινοί λόγιοι και πολιτικοί) → 400: εξόντωση Γότθων (Γαϊνάς)

(396-398: επιδρομή Γότθων Αλάριχου – καταστροφή Ελλάδας)

Δύση: Ονώριος

Οικονομική εξάντληση

Γερμανός Οδόακρος → 476: υποχρέωση σε παραίτηση του τελευταίου

Αυτοκράτορα της Ρώμης (συμβατικό ορόσημο που κλείνει την ιστορία του αρχαίου κόσμου)

493: Ίδρυση Οστρογοθτικού βασιλείου (Ραβέννα)

Θευδέριχος (rex = ρήγας)

Θεωρητικά: αναγνώριση επικυριαρχίας αυτοκράτορα Κων/λης

Πρακτικά: πολιτικά ανεξάρτητος

(ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟ)

ΣΤ.1.1

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τι ονομάζουμε μεγάλη μετανάστευση των λαών, ποιοι ήταν και πώς ονομάστηκαν οι λαοί αυτοί;
2. Ποια ήταν η τύχη των Ούννων και των γερμανικών φύλων;
3. Τι γνωρίζετε για το Οστρογοθτικό βασίλειο;
4. Ποια ήταν η πορεία του Βησιγοθτικού βασιλείου;
5. Ποια ήταν η πορεία του Φραγκικού βασιλείου στα χρόνια του Χλωδοβίκου;
6. Ποια πορεία ακολούθησε το Φραγκικό βασίλειο μετά το θάνατο του Χλωδοβίκου μέχρι και την εποχή του Καρόλου Μαρτέλου;
7. Πώς ιδρύθηκε η δυναστεία των Καρολιδών και πώς συνδέεται με την ίδρυση του παπικού κράτους;
8. Τι εννοούμε με τον όρο **κληρονομική αρχή**;
9. Πώς οργανώθηκε διοικητικά και νομικά το Φραγκικό βασίλειο;
10. Ποια εικόνα παρουσίαζε η οικονομία του Φραγκικού βασιλείου;
11. Ποια νέα τάση εμφανίστηκε στο φραγκικό βασίλειο ως προς τον κοινωνικό τομέα;
12. Ποιος ήταν ο ρόλος της εκκλησίας στα παραγμένα χρόνια των μεγάλων μεταναστεύσεων και κατά την ίδρυση των γερμανικών βασιλείων;
13. Ποια εικόνα παρουσίαζε ο πολιτισμός στην Ιταλία;
14. Ποια εικόνα παρουσίαζε ο πολιτισμός στην Γαλατία;
15. Ποια υπήρξε η παρουσία της ρωμαϊκής παράδοσης στην Αγγλία και στην Ιρλανδία;
16. Σε ποιους τομείς της τέχνης υπήρξαν αλληλεπιδράσεις ρωμαϊκής και γερμανικής τέχνης;

ΜΕΓΑΛΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΤΩΝ ΛΑΩΝ

4^{ος}-5^{ος} αι. Βάρβαροι (= ξένοι προς το ρωμαϊκό πολιτισμό) (γερμανικά φύλα)

Ούννοι (Αττίλας) – διασκορπίστηκαν

Κράτος Βουργουνδών ΝΑ Γαλλία

Κράτος Φράγκων ΒΔ Γαλλία

Κράτος Βανδάλων Β.Αφρική

ΟΣΤΡΟΓΟΤΘΙΚΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ

Θευδέριχος Α΄ - θάνατος → ανατροπή ισορροπιών

Εφήμερο → 535-554: Ιουστινιανός: κατάκτηση οστρογοθικού βασιλείου

Συνεργασία με Βυζαντινό αυτοκράτορα

Διατήρηση ρωμαϊκών θεσμών

ΒΗΣΙΓΟΤΘΙΚΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ

410: Αλάριχος – κατάληψη Ρώμης → Ν. Γαλατία → Ισπανία (έδρα: Τολώσσα (Τουλούζη)) → αξιόλογος πολιτισμός

εσωτερικές έριδες → υποταγή στους Μουσουλμάνους του Μαρόκου (711)

ΦΡΑΓΚΙΚΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ

Χλωδοβίκος (481-511) → Δυναστεία Μεροβιγγείων

Αποδοχή χριστιανισμού – βάπτιση Χλωδοβίκου → ενσωμάτωση Βαρβάρων στο χριστιανικό κόσμο (επίσημα)

(*δυσκολίες εκχριστιανισμού: λαϊκές δοξασίες, παγανισμός*)

Επέκταση κράτους: Ρήνος-Πυρηναία --- στήριξη ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας →

→ οργανωμένη διοίκηση Εκκλησίας (*αποδιοργανωμένος κρατικός μηχανισμός*)

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ → κλασσικά γράμματα, ρωμαϊκή παράδοση, επιδράσεις από τους νέους λαούς.

β. το γερμανικό πρόβλημα

• 395 μ.Χ.: Θάνατος Θεοδοσίου Α΄ χωρισμός ρωμαϊκού κράτους σε: α) ανατολικό και β) δυτικό τμήμα

• 3ος - 5ος αι.: επιθέσεις γερμανικών φύλων (από Σκανδιναβία προς Ευρώπη) αντιμετώπιση γερμανικών επιθέσεων: διαφορετική σε κάθε τμήμα

• **Ανατολικό τμήμα:** οι αυτοκράτορες εξουδετέρωσαν τη γερμανική απειλή:

α) πείθοντας τους αρχηγούς τους να στραφούν στη Δύση ή

β) επιτρέποντάς τους να εγκατασταθούν ειρηνικά στα εδάφη τους σταδιακή αφομοίωση από ελληνορωμαϊκό πληθυσμό.

4ος - 5ος αι.

* Ρωμαϊκή αυτοκρατορία : Κων/πολη

* Οι αυτοκράτορες επιδιώκουν: - τόνωση οικονομίας

- λύση πολιτικών προβλημάτων

• Θεοδόσιος Α΄ (379 - 395) ευνοϊκή πολιτική προς Γερμανούς (ανώτερες θέσεις στο στρατό και τη διοίκηση)

ΣΚΟΠΟΣ: η ενσωμάτωσή τους

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ: κίνδυνος εκγερμανισμού του κράτους

ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ: οργάνωση αντιγερμανικού κόμματος

ΔΡΑΣΗ: εξέγερση λαού Κων/πολης

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ: εξόντωση Γόθων (400). Θάνατος Γαϊνά.

• Δυτικό τμήμα: υπέκυψε στα γερμανικά φύλα (λόγω πληθυσμιακής ερήμωσης και οικονομικής εξάντλησης)

- 476: Οδόακρος: υποχρέωσε σε παραίτηση τον τελευταίο αυτοκράτορα Ρώμης (Ρωμύλο Αυγουστύλο)
- 493: Θεοδέριχος → εξουδετέρωση Οδόακρου
- Ίδρυση Οστρογοθτικού βασιλείου (Ιταλία)
- θεωρητική αναγνώριση επικυριαρχίας αυτοκράτορα Κων/πολης
αλλά
- στην πραγματικότητα ήταν πολιτικά ανεξάρτητο κράτος

γ. πολιτιστικές εξελίξεις

- 4ος αι.: Δυτικό τμήμα (Ρώμη) πνευματική υπολειμότητα
Ανατολικό τμήμα (Κων/πολη) πολιτιστική εξέλιξη επιβολή ελληνικού στοιχείου & ελληνιστικής παράδοσης →

→ Πολιτιστικά γεγονότα:

- α) ίδρυση Πανεπιστημίου Κων/πολης (με διάταγμα Θεοδοσίου Β΄) (425)
* 16 ελληνόφωνες – 15 λατινόφωνες έδρες
- β) έκδοση Θεοδοσιανού Κώδικα (438) : όλα τα αυτοκρατορικά διατάγματα από το 312 (νίκη Κων/νου επί Μαξεντίου)

3. Η πάλη της Ορθοδοξίας με τις αιρέσεις και την αρχαία θρησκεία

α. Ο αγώνας κατά των αιρέσεων

Αιρέσεις ονομάζονται οι παρεκκλίσεις από την ορθή χριστιανική διδασκαλία (Ορθοδοξία), όπως αυτή διατυπώθηκε επίσημα από την Εκκλησία με τη συνδρομή του Κράτους *, στις Οικουμενικές Συνόδους.

*Κράτος: υλική & ηθική στήριξη Εκκλησίας, ανάμειξη στις δογματικές διαμάχες
→ θεολογικά προβλήματα ↔ πολιτικές σκοπιμότητες

• Κυριότερες αιρέσεις:

Αρειανισμός: ο Υιός είναι δημιούργημα του πατρός (αμφισβήτηση θεότητας Υιού)
καταδικές: οικουμενική σύνοδος Νίκαιας (325), Κων/λης (381)

Νεστοριανισμός: Υπεροχή ανθρώπινης φύσης Χριστού
καταδική: Γ΄ Οικ. Σύνοδος Εφέσου (431)

Μονοφυσιτισμός: η θεία φύση απορρόφησε την ανθρώπινη στο πρόσωπο του Χριστού-καταδική: Δ΄ Οικ. Σύνοδος Χαλκηδόνας 451)

Καταπίεση μονοφυσιτών από βυζαντινή κυβέρνηση → Αποδοχή κυριαρχίας Αράβων →

→ παράγοντας αραβικών κατακτήσεων (630-650) → απώλεια ανατολικών επαρχιών

β. Μέτρα κατά της αρχαίας θρησκείας

- Ιουλιανός: απόπειρα για αναβίωση αρχαίας θρησκείας (361-363) -αποτυχία
- Θεοδόσιος Α΄: Μέτρα κατά της αρχαίας θρησκείας:
*κλείσιμο ναών και μαντείων
*απαγόρευση Ολυμπιακών αγώνων και Ελευσινίων μυστηρίων

γ. Η σχέση Χριστιανισμού - Ελληνισμού. Από τη σύγκρουση στη σύνθεση

τέλη 4ου - αρχές 5ου αι.:

βιαιότητες φανατικών Χριστιανών

- καταστροφή αρχαίων μνημείων
- διώξεις και θανατώσεις οπαδών αρχαίας θρησκείας (Υπατία)

Μεγάλοι πατέρες:

- Μέγας Βασίλειος
- Γρηγόριος Νύσσης
- Γρηγόριος Ναζιανζηνός
- Ιωάννης Χρυσόστομος
 - κατά της αρχαίας θρησκείας
 - αξιοποίηση αρχαίας φιλοσοφίας → διαμόρφωση δόγματος Τριαδικής Θεότητας
 - επιλεκτική αξιοποίηση των κλασικών κειμένων
 - διάλογος και σύνθεση Χριστιανισμού - Ελληνισμού

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΕΣ ΣΥΝΟΔΟΙ

A', Νίκαια Βιθυνίας, 325, Καταδίκη Αρειανισμού - Διατύπωση διδασκαλίας της Εκκλησίας έναντι των αιρέσεων.

B', Κων/πολη, 381, Καταδίκη Αρειανισμού.

Γ', Έφεσος, 431, Καταδίκη το Νεστοριανισμού.

Δ', Χαλκηδόνα, 451, Καταδίκη Μονοφυσιτισμού

II. ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

1. Ο Ιουστινιανός (527-565) και το έργο του (οικουμενικότητα)

α. Πολιτική Ιουστινιανού: πολιτικό δόγμα, πολιτικό πρόγραμμα, πολιτικό σύνθημα:
Ένα κράτος, μια εκκλησία, μια νομοθεσία

επανάκτηση
ρωμαϊκών
επαρχιών

παγίωση
Χριστιανισμού

Ιουστινιάνειος κώδικας →
→ κωδικοποίηση ρωμαϊκής νομοθεσίας

β. Εσωτερική πολιτική

* Κοινωνικός τομέας:

- καταστολή Στάσης του Νίκα (532) → εξέγερση των Δήμων του Ιπποδρόμου
(Πράσινοι ≠ Βένετοι)

- αθλητικά σωματεία
- πολιτική ισχύ

ενίσχυση αυτοκρατορικής εξουσίας

περιορισμός δύναμης των δήμων

- περιορισμός δύναμης μεγαλογαιοκτημόνων → - προστασία ελεύθερων αγροτών

<http://www.arkeo3d.com/byzantium1200/hipodrom.html>

* Θρησκευτική πολιτική

Σκοποί:

- α) επιβολή Ορθοδοξίας σε όλη την αυτοκρατορία
- β) εκχριστιανισμός γειτονικών λαών

Τρόποι:

- 1) καταδίωξη οπαδών αιρέσεων
- 2) καταδίωξη οπαδών αρχαίας θρησκείας
- 3) αναστολή λειτουργίας Νεοπλατωνικής Ακαδημίας Αθηνών (529)
- 4) φροντίδα για διάδοση χριστιανισμού σε λαούς Καυκάσου και Ανατολικής Αφρικής

* Νομοθετικός τομέας:

- Κωδικοποίηση Ρωμαϊκού Δικαίου → Ιουστινιάνειος Κώδικας (529-534)
- Πανδέκτης (λατινική γλώσσα)
 - Εισηγήσεις (λατινική γλώσσα)
 - Νεαρές (534 κ.ε.) (ελληνική γλώσσα)

βάση Δικαίου Νεώτερης Ευρώπης

γ. Εξωτερική πολιτική

Στόχος: αποκατάσταση Ρωμαϊκής Οικουμένης

Τρόποι:

- 1) επεκτατικοί πόλεμοι
- 2) αντιμετώπιση εισβολών

* Πόλεμοι Ιουστινιανού:

α) Δύση:

- 1) κατάλυση Βανδαλικού βασιλείου (Β. Αφρική) (533- 534)
- 2) κατάλυση Οστρογοθτικού βασιλείου (Ιταλία) (535 - 555)
- 3) κατάλυση Βησιγοθτικού βασιλείου (Ισπανία) ανάκτηση Ν. Α. παράκτιων περιοχών

β) Ανατολή:

Πέρσες: κατάληψη εκτεταμένων περιοχών → 562: Συνθήκη ειρήνης (Ιουστινιανός - Χοσρόης Α')

→ αποκατάσταση ισορροπίας στην περιοχή

γ) Βορράς: (Βαλκάνια):

Εισβολή Σλάβων και άλλων λαών στις ευρωπαϊκές επαρχίες αυτοκρατορίας

Αμυντικά έργα Ιουστινιανού:

- οχύρωση γραμμής Δούναβη και Χερσονήσου Αίμου (*αποτυχία αναχαίτισης Σλάβων*)
- διάθεση χρημάτων για εξαγορά ειρήνης

Χαρακτηρισμός εξωτερικής πολιτικής:

- σύμφωνη με τη ρωμαϊκή παράδοση
- φιλόδοξη
- πέρα από τις δυνατότητες του κράτους

Συνέπειες εξωτερικής πολιτικής (αρνητικές):

- στρατιωτική απογύμνωση ευρωπαϊκών επαρχιών
- άδειασμα κρατικών ταμείων
- εξασθένηση διεθνούς θέσεως Βυζαντίου
- συρρίκνωση βυζαντινών εδαφών (επί διαδόχων)

δ. Κτίσματα και Αγία Σοφία

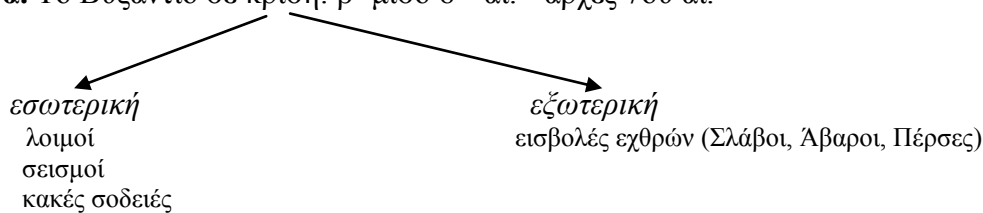
<http://www.arkeo3d.com/byzantium1200/hagia.html>

- φιλόδοξο οικονομικό πρόγραμμα:
 - αμυντικά έργα
 - έργα κοινής ωφέλειας
 - ναοί
- Αγία Σοφία: 532-537 (σύμβολο και πηγή έμπνευσης για τον Ελληνισμό)
 - αρχιτέκτονες: Ανθέμιος και Ισίδωρος
 - ρυθμός: βασιλική μετά τρούλου
 - ιδιαιτερότητα κατασκευής τρούλου

2. Ο Ηράκλειος και η δυναστεία του (610 - 717)

Εσωτερική μεταρρύθμιση και αγώνας επιβίωσης

α. Το Βυζάντιο σε κρίση: β' μισό 6^{ου} αι. - αρχές 7ου αι.

Συνέπειες

- 1) εγκατάλειψη ή παρακμή πόλεων
- 2) μείωση πληθυσμού
- 3) υποχώρηση εμπορίου
- 4) υποχώρηση νομισματικής κυκλοφορίας
- 5) κρίση δημόσιας οικονομίας
- 6) παραμέληση στρατού

ΛΥΣΗ: Ριζική ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ

β. Η αντεπίθεση του Ηρακλείου

Ηράκλειος: τύπος στρατηγού-αυτοκράτορα (μεγαλογαιοκτήμονας-έξαρχος Καρχηδόνας)
(ηγήθηκε προσωπικά του Βυζαντινού στρατού)

- αναδιοργάνωση στρατεύματος (με οικονομική βοήθεια Εκκλησίας)
- επιχείρηση εκστρατειών κατά Περσών (622 - 628) («ιερός πόλεμος»)
- προσωπική ηγεσία επιχειρήσεων

614: κατάληψη Ιερουσαλήμ από Άραβες → λάφυρο ο τίμιος σταυρός

626: απόκρουση Αβάρων-Σλάβων-Περσών (πολιορκία Κων/λης)

627: μάχη Νινευί → ήττα Περσών → ανάκτηση βυζαντινών επαρχιών Ανατολής

Κίνητρο: η αρπαγή του Τιμίου Σταυρού από Πέρσες →

→ έντονος θρησκευτικός χαρακτήρας εκστρατειών
πρόσκαιρες νίκες

Αποτελέσματα:

- α) ανάκτηση όλων των βυζαντινών επαρχιών (Εγγύς Ανατολής)
- β) ανάκτηση Τιμίου Σταυρού - θριαμβευτική επιστροφή.

γ. Θέματα και εξελληνισμός του κράτους

Ανατολή: Θέματα: διοικητικές περιφέρειες με δικό τους στρατό (Μ. Ασία, 7^{ος} αι) →

→ (διάδοχοι Ηρακλείου: νέο διοικητικό σύστημα: θέματα (Μ. Ασία)) →
→ ανάγκες άμυνας κατά των Αράβων

(οργάνωση: θέματα > τούρμες > δρούγγες)

Θεματικός στρατός:

- ελεύθεροι αγρότες
- αντικατάσταση παλαιών μισθοφορικών στρατών
- εθνικός στρατός → αποτελεσματικός για την άμυνα της αυτοκρατορίας
- στρατιωτόπια (στρατιωτικά κτήματα)
- στρατηγός-διοικητής: ανώτατη εξουσία στα όρια του θέματος →
→ στρατιωτική & πολιτική διοίκηση των επαρχιών

στρατιωτόπια:

- κτήματα που παραχωρούσε το κράτος στους αγρότες - στρατιώτες
- προσκόμιζαν έσοδα, με τα οποία:
 - α) συντηρούσαν τις οικογένειές τους
 - β) αγόραζαν τον σπλισμό
 - γ) κάλυπταν τα έξοδα των εκστρατειών

Εξελληνισμός κρατικής διοίκησης (ολοκλήρωση)

- καθιέρωση ελληνικής ως επίσημης γλώσσας
- καθιέρωση ελληνικών τίτλων αντί ρωμαϊκών
- καθιέρωση τίτλου: "βασιλεύς, πιστός εν Χριστώ". (Ηράκλειος)

ΟΡΙΟ → τέλος Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας → αρχή μεσαιωνικής ελληνικής Βυζαντινής αυτοκρατορίας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

ΛΑΟΙ ΣΤΟΝ ΠΕΡΙΓΥΡΟ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

I. Ο ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ

1. Οι Σλάβοι και οι σχέσεις τους με το Βυζάντιο

ΣΛΑΒΟΙ: νομάδες με ιδιότυπη πολιτική οργάνωση
6^{ος} αι.

εγκατάσταση βόρεια του Δούναβη

επιδρομές εναντίον του Βυζαντίου

έλη 6^{ου} – αρχές 7^{ου} αι.: Σλάβοι υπό την επιρροή των Αβάρων

ΑΒΑΡΟΙ: («χάγανος»= βασιλιάς)

- λαός ουννικής καταγωγής

- (6ος αι.) ίδρυση πανίσχυρης αυτοκρατορίας στην Κεντρική Ευρώπη
(συντριβή από Καρλομάγνο)

- επιθέσεις μαζί με Σλάβους στα βαλκανικά εδάφη Βυζαντίου

(Αβάροι & Σλάβοι: 2 πολιορκίες Θεσσαλονίκης χωρίς αποτέλεσμα)

αρχές 7ου αι.: **σκλαβηνίες**: αυτόνομες πολιτικά νησίδες σλαβικού πληθυσμού
ανάμεσα στους Έλληνες της ηπειρωτικής Ελλάδας

αρχικά: επιθέσεις και λεηλασίες

προβλήματα επικοινωνίας Κων/πολης με Θεσ/νίκη και ευρωπαϊκές επαρχίες
αργότερα: ανάπτυξη οικονομικών και εμπορικών σχέσεων με Έλληνες ← επιρροή από
ελληνικό πολιτισμό

9ος - 10ος αι.: ρεαλιστική πολιτική βυζαντινής κυβέρνησης προς Σλάβους
Συνέπεια: ομαλή ένταξη Σλάβων κεντρικών και νότιων περιοχών Βαλκανίων στο
Βυζάντιο
(μερικές λέξεις που έμειναν στη γλώσσα μας τους θυμίζουν & κυρίως τοπωνύμια)

3 στάδια εξελληνισμού Σλάβων:

1. στρατιωτική υποταγή στο Βυζάντιο (*ένταξη σε δρούγγες*)
2. εκχριστιανισμός
3. κοινωνική και εθνολογική αφομοίωση

2. Οι Βούλγαροι και οι σχέσεις τους με το Βυζάντιο

α. Ίδρυση βουλγαρικού κράτους

ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ: φύλο ασιατικής (ταταρικής) καταγωγής
καλή στρατιωτική οργάνωση («χάνος»=βασιλιάς)

(εμφανίζονται στην ιστορία στα τέλη του 5ου αι.)

- τέλη 7ου αι.: επιθέσεις προς βυζαντινή αυτοκρατορία

- 680: νίκη επί βυζαντινών στρατευμάτων →

→ κατάληψη περιοχής μεταξύ Δούναβη - Αίμου (από Βουλγάρους)

→ ίδρυση βουλγαρικού κράτους

→ υπογραφή συνθήκης ειρήνης με τους Βυζαντινούς (680)

• ΥΠΟΓΡΑΨΑΝΤΕΣ: Κων/νος Δ΄ Πωγωνάτος (Βυζ.) - Ασπαρούχ (Βουλγ.)

• ΟΡΟΣ: καταβολή ετήσιου φόρου στους Βουλγάρους

• ΣΗΜΑΣΙΑ: έμμεση αναγνώριση του νέου βουλγαρικού κράτους.

όρος: να μείνουν σύμμαχοι του Βυζαντίου

Περιοχές εποικισμού Βουλγάρων: πολλοί σλαβικοί πληθυσμοί.

• καθυπόταξη σλαβικών πληθυσμών

• ΤΡΟΠΟΣ: επιθέσεις, συγκρούσεις

• ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ: δημιουργία βουλγαρικού έθνους (εθνογένεση Βουλγάρων)

→ Το βουλγαρικό έθνος: συγκροτεί το βουλγαρικό κράτος

→ Το βουλγαρικό κράτος αποτελείται από Σλάβους και Βουλγάρους

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ολιγάριθμοι Βούλγαροι: στρατιωτική και πολιτική υπεροχή
όνομα και την οργάνωση του κράτους

Πολυάριθμοι Σλάβοι: λαϊκή βάση

Σλαβική γλώσσα

εθνολογική αφομοίωση Βουλγάρων

β. Σχέσεις με το Βυζάντιο

εναλλαγή

- εχθρικές → μακροχρόνιοι πόλεμοι

- συνεργασίας → εμπορικές συναλλαγές (προς όφελος των Βουλγάρων)

Χάνοι (: ηγεμόνες Βουλγάρων) υιοθέτηση ελληνικής ως επίσημης γλώσσας τους
864: εκχριστιανισμός Βουλγάρων → νέες προοπτικές στις σχέσεις Βουλγάρων-
-Βυζαντίου

II. Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΟΥ ΙΣΛΑΜ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΑ

1. Η εξάπλωση των Αράβων

<http://www.slideboom.com/presentations/218195/%CE%97-%CE%B5%CE%BE%CE%AC%CF%80%CE%BB%CF%89%CF%83%CE%B7-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%91%CF%81%CE%AC%CE%B2%CF%89%CE%BD>

α. Η ίδρυση και οι αρχές του Ισλάμ

Εξάπλωση Αράβων: παγκόσμιες συνέπειες

Χαρακτηριστικά αράβων: ιουδαϊκής καταγωγής
νομάδες ερήμου
ειδωλολάτρες

Αιτία εξάπλωσης: η μεταστροφή στο ΙΣΛΑΜ → *μονοθεϊστική θρησκεία*

ΜΩΑΜΕΘ (570-632): Ιδρυτής του Ισλάμ (= αφοσίωση & πίστη στο θέλημα του Θεού)

οδηγός καραβανιών → ταξίδια στην Εγγύς Ανατολή → Χριστιανισμός - Ιουδαϊσμός
(σύνθεση νέας θρησκείας)

διακήρυξη αρχών νέας θρησκείας (Ισλάμ)

εκδίωξη από την πατρίδα του Μέκκα (622) → κατέφυγε στη Μεδίνα →

→ απέκτησε οπαδούς

(βασική υποχρέωση πιστών: μια φορά στη ζωή τους να επισκεφθούν τις ιερές πόλεις: Μέκκα + Μεδίνα)

• 622: Εγίρα (= αποδημία) αφετηρία χρονολογικού συστήματος Αράβων

• 622 - 632: διάδοση Ισλαμισμού σε όλη την Αραβία (// Ηράκλειος)

• Κοράνι (=λόγος του Θεού): ιερό βιβλίο του Ισλάμ

"ιερός πόλεμος" (τζιχάντ) για διάδοση του Ισλάμ

"μάρτυρες της πίστης" (μουσλίμ)

Παράδεισος

Όχι καταναγκασμός σε Ιουδαίους και Χριστιανούς (απλά φορολογία)

β. Η επέκταση - Παράγοντες και συνέπειες

• 632: θάνατος Μωάμεθ

634: 2 χρόνια μετά το θάνατο του Προφήτη: εξόρμηση μαχητών του Ισλάμ από την Αραβική χερσόνησο υπό την ηγεσία του Χαλίφη

• Χαλίφη: τοποτηρητής και διάδοχος του Μωάμεθ - ηγέτης των Ισλαμιστών

• 634: εξόρμηση Ισλαμιστών από την Αραβική Χερσόνησο - κατακτήσεις

• 636: μάχη Γιαρμούκ (ποταμός Γιαρμούκ (80 χλμ) → Μ. Ασία, παραπόταμος Ιορδάνη, τμήμα μεθοριακής γραμμής Συρίας – Ιορδανίας, γιαρμούκιος πολιτισμός: απαρχή εγκατάστασης των μόνιμων καλλιεργητών της περιοχής): ήττα βυζαντινού στρατού

ΑΡΑΒΙΚΕΣ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ

Χ Ε Ρ Σ Α Ι Ε Σ

Παλαιστίνη

Συρία

* απώλεια ανατολικών ρωμαϊκών
επαρχιών

Αίγυπτος
Φοινίκη 7ος αι.
Μεσοποταμία
Περσία
Οροσειρά Ταύρου: αραβοβυζαντινά σύνορα

* μάταιες επιτυχίες Ηρακλείου
* υποχώρηση βυζαντινών συνόρων
* κορύφωση 7^ο-8^ο αι.

Δ Υ Σ Η

Β. Αφρική – Καρχηδόνα (τέλη 7ου)
Γιβραλτάρ – Ισπανία (αρχές 8ου)
732: Πουατιέ Γαλλίας: αναχαίτιση (Κάρολος Μαρτέλ: παππούς Καρλομάγνου)

Θ Α Λ Α Σ Σ Ι Ε Σ (ναυπήγηση στόλου) - διεκδίκηση κυριαρχίας Βυζαντίου *

Κύπρος
Ρόδος
Κως 7ος αι.
Χίος
Κύζικος
2 πολιορκίες Κων/πολης → ήττες Αράβων
Κρήτη
Σικελία 9ος αι.

α' πολιορκία Κων/πολης: 674 – 678

Παράγοντες νίκης Βυζαντινών:

β' πολιορκία Κων/πολης: 717 – 718

α) τα ισχυρά τείχη, β) το υγρόν πυρ

• **Παράγοντες** αραβικών κατακτήσεων:

- 1) εξάντληση Βυζαντινών και Περσών από τις μεταξύ τους συγκρούσεις
- 2) έντονη αντίθεση μεταξύ κέντρου και ανατολικών επαρχιών (Μονοφυσίτες)
- 3) το θρησκευτικό πάθος ισλαμιστών

• **Συνέπειες** αραβικών κατακτήσεων:

- 1) * Η διάσπαση του μεσογειακού κόσμου (χριστιανικός - Ισλαμικός)
- 2) Η εδαφική συρρίκνωση της βυζαντινής αυτοκρατορίας
- 3) Η απώλεια σημαντικών αστικών κέντρων και η ερήμωση πολλών περιοχών της αυτοκρατορίας
- 4) Η μείωση της αγροτικής παραγωγής του Βυζαντίου
- 5) Ο περιορισμός του εσωτερικού και εξωτερικού εμπορίου του Βυζαντίου

2. Το εμπόριο και ο πολιτισμός του Ισλάμ

<http://www.slideboom.com/presentations/219620/%CE%95%CE%BC%CF%80%CF%8C%CF%81%CE%B9%CE%BF-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%99%CF%83%CE%BB%CE%AC%CE%BC>

α. Η ανάπτυξη του εμπορίου

• μέσα 8ου αι.:

Αραβες + Εβραίοι διεθνές εμπόριο (μεταπράτες διεθνούς εμπορίου)

Παράγοντες που ευνόησαν τις εμπορικές δραστηριότητες:

- α) η εξαιρετική γεωγραφική θέση του Χαλιφάτου (μεταξύ Ανατολής και Δύσης)
- β) η εκμετάλλευση ορυχείων χρυσού και αργύρου Δυτ. Αφρικής και Σαχάρας.

• Μέσα του 9ου αι.: Ίδρυση αραβικών αποικιών:

ακτές Ινδιών, Ν. Α. Ασίας, Κίνας

Μεταφορά (μέσω Ιράκ) μπαχαρικών και ειδών πολυτελείας προς: αραβικές και βυζαντινές αγορές

• 10ος αι.: Αίγυπτος: Δυναστεία Φατιμιδών:

ευνόησε τις εμπορικές σχέσεις με τις Ινδίες μέσω Ερυθράς θάλασσας.

Καινοτομίες εμπόρων Ισλάμ:

- συγκρότηση εμπορικές εταιρείες
- επινόηση εμπορικών επιταγών (τσεκ)
- ανάπτυξη πιστωτικού συστήματος (αργυραμοιβοί - τραπεζίτες)

Αποτέλεσμα : διευκόλυνση συναλλαγών

β. Γράμματα, Επιστήμη και Τέχνες

- Άραβες: ανάπτυξη γραμμάτων, επιστημών και Τεχνών
- Γράμματα, επιστήμες μεγάλη ανάπτυξη
- βιβλιοθήκες (Κόρδοβα, Βαγδάτη)
- πανεπιστήμια (Κόρδοβα, Βαγδάτη)
- διάδοση αραβικής λογοτεχνίας
- μεταφράσεις έργων Ινδών, Περσών και Ελλήνων (κυρίως φιλοσοφικών)
- Τέχνη ανεικονική τεχνοτροπία
- τεμένη (τζαμιά) (σπουδαιότερα: Κόρδοβας και Δαμασκού)
- έργα μικροτεχνίας

γ. Επίδραση του αραβικού πολιτισμού

στη Δύση:

- Επιστημονικές επιδόσεις των Αράβων:
- Μαθηματικά ινδική αρίθμηση
- Γεωγραφία μακρινά ταξίδια
- Αστρονομία υπολογισμός τροχιάς ήλιου και πλανητών
- Χημεία ανακάλυψη θειϊκού οξέος και οινόπνεύματος
- Ιατρική καθιέρωση νέων φαρμάκων - πολύπλοκες χειρουργίες
- Εισαγωγές στο Βυζάντιο και στη Δύση:
- Χαρτί (κινέζικη εφεύρεση)
- Πολλές αγροτικές καλλιέργειες
- Καινοτομίες στο εμπόριο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3°

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΑΚΜΗΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ (717 -1025)

I. ΠΑΓΙΩΣΗ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΚΑΙ ΤΗ Μ. ΑΣΙΑ

1. Η διαμόρφωση της μεσαιωνικής ελληνικής βυζαντινής αυτοκρατορίας

α. Παγίωση και επέκταση των αλλαγών

- ΙΣΑΥΡΙΚΗ ή ΣΥΡΙΑΚΗ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ (717 - 802)
- ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΑΜΟΡΙΟΥ (802 - 867)

-παγίωση αλλαγών 7ου αι.

-σταθερά γνωρίσματα βυζαντινού κράτους

-διαμόρφωση μεσαιωνικού ελληνικού βυζαντινού κράτους

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ:

1) σταθεροποίηση συνόρων Βυζαντίου - Χαλιφάτου _

- έως παρυφές (= όρια, άκρα) της Μ. Ασίας (στεριά)

- κατά μήκος γραμμής: Κιλικία - Κύπρος - Κρήτη (θάλασσα)

2) αντεπίθεση Βυζαντινών στη Μ.Ασία (μέσα 9ου αι.)

3) επιτυχής αντιμετώπιση των Βουλγάρων στα Βαλκάνια από τους Βυζαντινούς

4) αρχή αφομοίωσης των σλαβικών πληθυσμών.

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ:

1) Ενισχύθηκε ο ελληνικός χαρακτήρας της αυτοκρατορίας

-περιορίστηκε η χρήση της λατινικής γλώσσας

2) Οργανώθηκε η κεντρική διοίκηση με διάφορες υπηρεσίες

-σημαντικότερη: η αρμόδια για την εξωτερική πολιτική του κράτους

3) Οργανώθηκε περαιτέρω η περιφερειακή διοίκηση:

α) Γενικεύθηκαν τα "**θέματα**" (με διχοτόμηση των παλιών μεγάλων στη Μ. Ασία και δημιουργία νέων στα Βαλκάνια)

β) Οι στρατηγοί - διοικητές θεμάτων:

- απέκτησαν μεγάλη δύναμη

- συχνά γίνονταν επικίνδυνοι για την κεντρική εξουσία και οργάνωναν εξεγέρσεις

- αντιμετώπιζονταν από την κεντρική εξουσία.

γ) "**θεματικός στρατός**": _ από στρατιώτες - αγρότες

- είχαν δικά τους κτήματα (στρατιωτόπια)

- υποχρεούνταν να παράσχουν υπηρεσία σε περίπτωση κινδύνου

Αποτελέσματα ανάπτυξης "θεματικών" στρατών:

1) περιορισμός μισθοφόρων

2) ανάπτυξη μικρής και μεσαίας αγροτικής ιδιοκτησίας στη βυζαντινή ύπαιθρο

β. Ανάκαμψη της οικονομίας

ΚΩΝ/ΝΟΣ Ε' (741 - 775, Δυναστεία Ισαύρων

• Οικονομική ανάκαμψη

ενδείξεις:

- αυξήθηκε ο πληθυσμός της αυτοκρατορίας από τον 8ο προς τον 9ο αι.

- ξεπεράστηκε η κρίση στην οικονομία

- αυξήθηκαν τα κρατικά έσοδα

- αναζωογονήθηκαν το εμπόριο και η βιοτεχνία

- ο χαρακτήρας της οικονομίας παρέμεινε κυρίως αγροτικός

9ος αι.: ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ Α' (802 - 811, Δυναστεία Αμορίου)

• "**κακώσεις**": δημοσιονομικά μέτρα για:

α) ανάκαμψη του εμπορίου

β) αύξηση των εσόδων του κράτους

2. Η μεταβατική εποχή: Οι έριδες για το ζήτημα των εικόνων

α. Ορισμός

- Αρχές 8ου - μέσα 9ου αι.

ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΙΑ: πνευματική και πολιτική διαμάχη που συγκλόνισε το Βυζάντιο για ένα περίπου αιώνα και αφορούσε το ζήτημα της λατρείας των εικόνων.

β. Προτεργάτες

ΛΕΩΝ Γ΄ ΙΣΑΥΡΟΣ (717 - 741)

ΚΩΝ/ΝΟΣ Ε΄ ΙΣΑΥΡΟΣ (741 - 775)

και **Παράγοντες** (που ευνόησαν την Εικονομαχία)

- 1) Οι ανεικονικές αντιλήψεις των κατοίκων των ανατολικών επαρχιών
- 2) Οι δεισιδαιμονίες και οι υπερβολές σχετικά με τη λατρεία των εικόνων
- 3) Η επιθυμία των Ισαύρων να περιορίσουν την επιρροή των μοναχών και των μονών.
- 4) Η ιδέα ότι οι ήττες των βυζαντινών στρατευμάτων οφείλονταν στη θεϊκή οργή για ό,τι συνέβαινε στο χώρο της λατρείας.

γ. Φάσεις

Α΄ φάση: (726 - 787)

- ΛΕΩΝ Γ΄ απομάκρυνση εικόνας Χριστού από Χαλική Πύλη Πόλης
- διαμαρτυρίες λαού πρωτεύουσας
- 730: ΛΕΩΝ Γ΄ αυτοκρατορικό διάταγμα κατά λατρείας εικόνων
- τιμωρίες κατά εικονοφίλων: εξορίες, φυλακίσεις, δημεύσεις περιουσιών
- ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ θεολόγος, θεωρητικός υποστηρικτής εικονολατρών
- ΚΩΝ/ΝΟΣ Ε΄ σκληρά μέτρα κατά εικονολατρών:
- εκστρατεία τρομοκράτησης μοναχών
- καταστροφή μονών (προπύργια εικονολατρίας)
- ΕΙΡΗΝΗ ΑΘΗΝΑΙΑ Ζ΄ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ (787)
- τερμάτισε την α΄ φάση Εικονομαχίας
- αποκατέστησε τις εικόνες τιμητική προσκύνηση

Β΄ φάση (815 - 843)

- ΛΕΩΝ Ε΄ ΑΡΜΕΝΙΟΣ έναρξη
- Επιχείρημα: οι ήττες των βυζαντινών στρατευμάτων οφείλονται στην εικονολατρία
- 843: ΘΕΟΔΩΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ (ΚΩΝ/ΠΟΛΗΣ)
- τερματισμός β΄ φάσης Εικονομαχίας
- Οριστική αποκατάσταση και αναστήλωση εικόνων

δ. Σημασία της ήττας των εικονοκλαστών

- Η αποκατάσταση των εικόνων _ νίκη της ελληνικής πνευματικής παράδοσης
- Η αναστήλωση:
- 1) τερμάτισε τις θρησκευτικές έριδες μεταξύ των πιστών
- 2) εγκαινίασε μία περίοδο γόνιμης συνεργασίας Εκκλησίας - Κράτους
- 3) πολλαπλασιάστηκαν και πλούτισαν τα μοναστήρια
- 4) περιορίστηκαν οι υπερβολές στη λατρεία των εικόνων

ε. Συνέπειες της εικονομαχίας

- Η Εικονομαχία:
- 1) δίχασε το βυζαντινό λαό

- 2) είχε ολέθριες συνέπειες: α) στην εξωτερική πολιτική
β) στον πολιτισμό

α) Στην εξωτερική πολιτική:

– διακόπηκαν οι σχέσεις με την Εκκλησία της Ρώμης (Αναζήτησε υποστήριξη από το Φραγκικό κράτος)

β) Στον πολιτισμό:

Κατά τη διάρκεια της Εικονομαχίας:

- 1) απαγορεύτηκε η παράσταση θείων προσώπων στους τοίχους των ναών
- 2) απαγορεύτηκε η ανάρτηση εικόνων
- 3) καταστράφηκαν πολλά έργα τέχνης
- 4) άλλαξε η διακόσμηση των ναών: φυτά, ζώα, στυλιζαρισμένα μοτίβα
- 5) καταστράφηκαν πολλά σημαντικά κείμενα εικονομάχων
- 6) υποχώρησε η ενασχόληση με τα γράμματα

3. Η βασιλεία του Μιχαήλ Γ' και η αυγή της Νέας Εποχής

α. Έναρξη της Νέας Εποχής (Δυναστεία Αμορίου)

- 842 - 867: ΜΙΧΑΗΛ Γ' ανάπτυξη δύναμης Βυζαντίου
- 843: Οριστική αναστήλωση των εικόνων →
→ οργάνωση άμυνας κατά Αράβων
→ έργα του πολιτισμού
- 855 - 866: Καίσαρ ΒΑΡΔΑΣ διεύθυνση κρατικών υποθέσεων

β. Ίδρυση της σχολής της Μαγναύρας

- Ίδρυση ΣΧΟΛΗΣ ΜΑΓΝΑΥΡΑΣ με πρωτοβουλία ΒΑΡΔΑ
- Διεύθυνση: ΛΕΩΝ Ο ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ή ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΟΣ: διάσημος επιστήμονας
- ΣΧΟΛΕΣ: Φιλοσοφίας, Γεωμετρίας, Αστρονομίας, Γραμματικής
- Έντονη πνευματική δραστηριότητα προετοιμασία αναβίωσης αρχαίων γραμμάτων επί Κων/νου Ζ' Πορφυρογέννητου

Ενδιαφέρον για τους κλασικούς συγγραφείς

- 9ος - 11ος αι. ενδιαφέρον για τους κλασικούς
- Λόγιοι: συλλογή, μελέτη, αντιγραφή χειρογράφων αρχαίας γραμματείας
- πατριάρχης ΦΩΤΙΟΣ:
έργα: 1) "Μυριόβιβλος", 2) Λεξικό, 3) Ομιλίες, 4) θεολογικά έργα
υπό την ηγεσία του έγινε ο εκχριστιανισμός των Σλάβων

δ. Αραβικοί πόλεμοι και επική ποίηση

- Βυζαντινή επική ποίηση: απήχηση αγώνων κατά Αράβων
- Ακριτικά τραγούδια: ανώνυμες συνθέσεις
εξύμνηση κατορθωμάτων ακριτών

Τα σημαντικότερα: 1) το έπος του Διγενή Ακρίτα, 2) το άσμα του Αρμούρη

7ος - μέσα 9ου αι.

Άραβες: → επιθέσεις, εισβολές, λεηλασίες → επαρχίες Μ. Ασίας

- 838: Άλωση Αμορίου: ισχυρό φρούριο Μ. Ασίας
πατρίδα δυναστείας αυτοκρατόρων

Βυζάντιο: → άμυνα

- ΘΕΟΦΙΛΟΣ: προσπάθεια γενικής συμμαχίας κατά του Ισλάμ, από χριστιανούς Ανατολής και Δύσης αποτυχία
- βυζαντινή αντεπίθεση:
- 859: βυζαντινός στρατός πέρασε τον Ευφράτη
- 863: " " νίκησε τον εμίρη της Μελιτηνής

Ακρίτες: στρατιώτες του Βυζαντίου που προστάτευαν τα ανατολικά σύνορα (άκραι) Διγενής, Αρμούρης

Ανάπτυξη Νεοελληνικής Λογοτεχνίας:

α) δημώδης ή λαϊκότεροπη

Τα σημαντικότερα δείγματά της: τα ακριτικά τραγούδια που ψάλλονταν από περιπλανώμενους τραγουδιστές στις επαρχίες της Μ.Ασίας

β) λόγια Γραμματεία

Τα έργα της δημιουργήθηκαν από τους λόγιους, δηλαδή τους μορφωμένους.

ΑΡΕΘΑΣ (9^{ος}-10^{ος} αι.): επίσκοπος Καισαρείας, σπουδαίος λόγιος πληροφορίες για τα ηρωικά τραγούδια (ακριτικά)

4. Η διάδοση του Χριστιανισμού στους Μοραβούς (Σλάβοι κεντρ. Ευρώπης) και τους Βουλγάρους

α. Ο εκχριστιανισμός των Μοραβών (863)

- Εκχριστιανισμός Σλάβων: γεγονός μέγιστης σημασίας για το Βυζάντιο

- 862/3: ΡΑΣΤΙΣΛΑΒΟΣ: ζήτησε ιεραποστόλους για να διδάξουν το Χριστιανισμό στο λαό του.

αιτία: στήριξη Βυζαντίου

σκοπός: απόκρουση απειλών Γερμανών και Βουλγάρων.

- ΜΙΧΑΗΛ Γ΄ και ΦΩΤΙΟΣ αντιλήφθηκαν τα οφέλη της πρότασης για το Βυζάντιο →
→ επέκταση επιρροής και πνευματικής ακτινοβολίας στην κεντρική Ευρώπη

- Ανάθεση ιεραποστολής σε ΚΩΝ/ΝΟ (ΚΥΡΙΛΛΟ) και ΜΕΘΟΔΙΟ

- 863: ΚΩΝ/ΝΟΣ και ΜΕΘΟΔΙΟΣ Μοραβία, επιτέλεση ιεραποστολής

- ΚΩΝ/ΝΟΣ: επινόησε το σλαβικό αλφάβητο

μετάφραση στα σλαβικά της Θείας Λειτουργία και των ιερών βιβλίων

β. Σημασία του εκχριστιανισμού

1. χρήση της σλαβικής: διευκόλυνε τους Μοραβούς να κατανοήσουν το κήρυγμα και τη Λειτουργία →

→ εξασφάλιση τεράστια επιτυχία στο ιεραποστολικό έργο

2. οργάνωση σλαβικής εκκλησίας (863 - 866)

3. μύηση Σλάβων στο πολιτιστικό σύστημα των Ελλήνων και του Χριστιανισμού

4. συμβολή στην ενότητα των Σλάβων → ενίσχυση της κοινότητας της φυλής με την κοινότητα της πίστης.

γ. Ο εκχριστιανισμός των Βουλγάρων (864)

σύγκρουση Βυζαντίου με πάπα

- ΠΑΠΑΣ: επέκταση επιρροής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας στην άμεση γειτονιά του Βυζαντίου

Γεγονότα:

- Βυζαντινός στρατός: υποχρέωσε το ΒΟΡΗ (ηγεμόνα των Βουλγάρων):

α) να δεχτεί το Χριστιανισμό από Κων/πολη

β) να βαπτιστεί ο ίδιος από τον Μιχαήλ (864)

Αργότερα:

- ΒΟΡΗΣ: πρόσκληση πάπα

- ΠΑΠΑΣ: επέμβαση στα ζητήματα της Βουλγαρικής Εκκλησίας

- ΦΩΤΙΟΣ κατήγγειλε την επέμβαση της Ρώμης στη Βουλγαρία κατηγορήσε τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία για λειτουργικά και δογματικά λάθη (*αφορμή σχίσματος*)

αιτία σχίσματος: η υπεράσπιση: α) της ανεξαρτησίας της Βυζαντινής Εκκλησίας και β) των ζωτικών συμφερόντων του βυζ. κράτους

- **ΣΥΝΟΔΟΣ 867:** (Α' Σχίσμα: πατριάρχης Φώτιος-πάπας Νικόλαος ο Μεγάλος)

1) ανάθεμα πάπα

2) απόρριψη δόγματος filioque

3) καταδίκη επέμβασης της Ρώμης στη Βουλγαρία

- ΣΥΝΟΔΟΣ 870: η Βουλγαρική Εκκλησία να υπάγεται στο Πατριαρχείο Κων/πολης

(1054, Β' Σχίσμα: πατριάρχης Μιχαήλ Κηρουλάριος-πάπας Λέων Θ')

5. Η βυζαντινή Εποποιία. Επικοί αγώνες και επέκταση της Αυτοκρατορίας

α. Αγώνες με τους Άραβες

- Εποχή ΡΩΜΑΝΟΥ ΛΑΚΑΠΗΝΟΥ, αντεπίθεση Βυζαντινών κατά Αράβων
(*Στο εσωτερικό άσκησε δίκαιη κοινωνική πολιτική προστατεύοντας τα κατώτερα λαϊκά στρώματα*)

- ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΥΡΚΟΥΑΣ, στρατηγός, κατάληψη Έδεσσας Συρίας (944)

- ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ, στρατηγοί - αυτοκράτορες

- ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΖΙΜΙΣΚΗΣ, απώτερος σκοπός όλων των εκστρατειών τους:

- ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Β', η ανάκτηση όλων των ρωμαϊκών επαρχιών της Εγγύς Ανατολής

- ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ, ανάκτηση Κρήτης (961) και Κύπρου (965)

- ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΖΙΜΙΣΚΗΣ, ανάκτηση Κιλικίας και τμημάτων Συρίας & Παλαιστίνης

β. Αγώνες με τους Βουλγάρους

- ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ: -ΣΥΜΕΩΝ: εχθρικές σχέσεις Βυζαντινών - Βουλγάρων

στόχος: ίδρυση βουλγαροβυζαντινής αυτοκρατορίας

ενέργεια: Πολιορκία Κων/πολης

αποτέλεσμα: ματαίωση σχεδίων λόγω θανάτου του

αυτοτιτλοφορήθηκε: "βασιλεύς Βουλγάρων και Ρωμαίων"

- ΠΕΤΡΟΣ (διάδοχος Συμεών): συνθήκη ειρήνης με Βυζαντινούς
γάμος με ΜΑΡΙΑ (ανεψιά Ρωμ. Λακαπηνού)

-ΣΑΜΟΥΗΛ ίδρυση νέου βουλγαρικού κράτους, με επίκεντρο
περιοχή Αχρίδας

- ΒΥΖΑΝΤΙΟ: ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Β' σύγκρουση με Βουλγάρους

997: μάχη Σπερχειού - νίκη Βυζαντινών

1014: μάχη Κλειδίου - νίκη Βυζαντινών

1018: οριστική υποταγή Βουλγαρίας στο Βυζάντιο → Οργάνωση σε 2 "θέματα"

Σύνορα Βυζαντίου προς βορρά Δούναβης ποταμός

γ. Οικονομικές συνέπειες των πολέμων

- Κατακτήσεις, επεκτάσεις βυζαντινών συνόρων άνηση οικονομίας

Αποτελέσματα:

- 1) Προσθήκη νέων εδαφών στο βυζαντινό κράτος.
- 2) Νέα έσοδα
- 3) Η διακοπή των αραβικών επιδρομών επέτρεψε την ειρηνική καλλιέργεια της γης.
- 4) Πολλαπλασιάστηκε η παραγωγή.
- 5) Πολλαπλασιάστηκαν τα νομισματικά αποθέματα.
- 6) Τονώθηκε το εσωτερικό και εξωτερικό εμπόριο και η βιοτεχνία.
- 7) Βελτιώθηκε το επίπεδο ζωής.
- 8) Αυξήθηκε η αυτοπεποίθηση των Βυζαντινών.
- 9) Ενισχύθηκε το διεθνές κύρος της αυτοκρατορίας.
- 10) Αυξήθηκαν οι δυνατότητες ανάπτυξης του βυζαντινού πολιτισμού.

6. Η ίδρυση, η εξέλιξη και ο εκχριστιανισμός του Ρωσικού Κράτους

α. Διαμόρφωση του έθνους των Ρώσων

Βάραγγοι (για τους ανατολικούς σλάβους: Ρως):

(για τους λαούς της Δύσης: Βάραγγοι/Νορμανδοί)

- σκαδιναβικό φύλο
- εμφάνιση τον 9^ο αι.
- έμποροι
- πειρατές
- χώρος: σημερινή Ρωσία
- αξιοποίησαν τους υδάτινους δρόμους για το εμπόριο
(από Εύξεινο Πόντο → Κων/λη = ο δρόμος από Βαράγγους ες Έλληνας)

Βάραγγοι/Ρως (όνομα + κρατική οργάνωση)

+
ανατολικοί Σλάβοι (λαϊκή βάση + γλώσσα)

} νέος λαός (// Βούλγαροι)

β. Ίδρυση κράτους – Σχέσεις με Βυζάντιο

μέσα 9^{ου} αι.- ηγεμονία Κιέβου

έλεγχος δρόμου ποταμού Ντον → εμπόριο με Βυζάντιο και Χαλιφάτο

10^{ου} αι: 2 αποτυχημένες εκστρατείες κατά Κων/λης

2 σημαντικές εμπορικές συμφωνίες (911, 944): άδεια ναυσιπλοΐας - εμπορίου των Ρώσων στην Κων/λη →

→ φορείς ιδεών → σχέσεις Ρώσων – Βυζαντινών → εκχριστιανισμός Ρώσων

γ. Εκχριστιανισμός των Ρώσων (989)

Αφορμή: Εξέγερση μικρασιατικής αριστοκρατίας

Βυζ. αυτοκράτορας Βασίλειος Β' + Ρώσος ηγεμόνας Βλαδίμηρος: συμμαχία →

(*υπόσχεση Βασιλείου να δώσει την αδελφή του Άννα ως σύζυγο του Βλαδίμηρου*)*

→ επικουρικό στρατιωτικό σώμα Ρώσων → συντριβή μεγάλων γαιοκτημόνων (δυνατών)

*Αθέτηση υπόσχεσης Βασιλείου → Κατάληψη Χερσώνας από Βλαδίμηρο →

Συναίνεση βασιλείου στο γάμο – όρος: εκχριστιανισμός Βλαδίμηρου + Ρώσων :

989: Βάπτιση Βλαδίμηρου + ομαδική βάπτιση Ρώσων (Δνείπερος) + γάμος

Συνέπειες:

- Ένταξη τεράστιας έκτασης (Ρωσίας) στη σφαίρα επιρροής του Βυζαντίου
- Καθοριστική επίδραση στη νοοτροπία & υλικοπνευματικό πολιτισμό Ρώσων
- Εντατικοποίηση εμπορικών ανταλλαγών Βυζαντίου-Ρωσίας
- Αύξηση Βαράγγων & Ρώσων μισθοφόρων (αυτοκρατορική φρουρά + βυζ.στρτός)

911: Εμπορική συμφωνία Βυζαντίου – Ρώσων
944: » » » »
989: Εκχριστιανισμός Ρώσων

7. Σχέσεις Βυζαντίου – Δύσης. Αγώνες για τη διατήρηση των ιταλικών κτήσεων.

α. Ο Ελληνισμός της Ιταλίας (αρχαιοελληνικές αποικίες – Μεγάλη Ελλάδα)

(Πώς βρέθηκαν οι Έλληνες στη Σικελία και τη Ν. Ιταλία;)

7^{ος}-8^{ος} αι. ενίσχυση ελληνικού στοιχείου στη Μεγάλη Ελλάδα (Ν. Ιταλία – Σικελία)

μετοικεσίες Ελλήνων εξαιτίας σλαβικών επιδρομών

αρχές 10^{ου} αι. ολοκλήρωση αραβικής κατάκτησης στη Σικελία → μετακίνηση

ελληνικών πληθυσμών στη Νότια Ιταλία (πύκνωση)

Βυζαντινή Νότια Ιταλία: 3 θέματα: - Λογγοβαρδίας

- Καλαβρίας

- Λουκανίας

(ιταλικά) κρατίδια βορείων συνόρων: προσπάθεια διατήρησης αυτονομίας έναντι Βυζαντίου & Γερμανικού κράτους

Ιστορία βυζαντινής Ιταλίας = κατακτήσεις Ιουστινιανού, Εξαρχάτο Ραβέννας, νέες εγκαταστάσεις Ελλήνων στα χρόνια των σλαβικών επιδρομών, κατάκτηση της Βενετίας και της Ίστριας από τον Καρλομάγνο και ανάκτησή τους από το Βυζάντιο (συνθήκη 812)

β. Η ιταλική πολιτική των Μακεδόνων – σχέσεις με το Γερμανικό κράτος

Η δυτική/ιταλική πολιτική των Μακεδόνων (867-1056)

Στόχοι: - διατήρηση

ιταλικών κτήσεων

- επέκταση

αραβικών επιθέσεων

- απόκρουση

γερμανικής απειλής

Κωνσταντίνος Ζ΄ (913-959): αγώνας κατά των Αράβων

- αναζήτηση συμμάχων στη Δύση
- ήττα από Άραβες

Νικηφόρος Φωκάς (963-969): σκληρή γραμμή

- αμυντική τακτική προς Άραβες – Γερμανούς
- συμμαχία με Ιταλούς ηγεμόνες – βοήθεια τοπικού πληθυσμού

Οι σχέσεις με το Γερμανικό κράτος

Γερμανική απειλή για τις βυζαντινές κτήσεις Ιταλίας

Γερμανός ηγεμόνας Όθων Α΄ → αυτοανακήρυξη: βασιλεύς Ιταλίας (951)

στέψη από τον Πάπα της Ρώμης ως «αυτοκράτωρ Ρωμαίων» (962)

[*Διπλωματικές διαφορές Βυζαντίου – Γερμανίας (Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας του Γερμανικού Έθνους = A.P.A.G.E.)*]

Διπλωματικός αγώνας → ανταλλαγή πολλών πρεσβειών

968: Λιουτπράνδος (επίσκοπος Κρεμόνας): πρεσβευτής Όθωνα Α΄ →

→ ταξίδι στην Κων/λη

σκοπός: πρόταση γάμου: γερμανός διαδοχος + βυζ. πριγκίπισσα –

προίκα: βυζαντινές κτήσεις Νοτίου Ιταλίας

απόρριψη πρότασης από το Νικηφόρο Φωκά

λόγος απόρριψης: γερμανική επιθετικότητα εναντίον των ιταλικών κτήσεων

ταπεινώσεις Λιουτπράνδρου (επέστρεψε άπρακτος στη Δύση)

Ιωάννης Τζιμισκής (969-976): διαλακτικός

1) συνένωση των 3 θεμάτων της Ιταλίας

- 2) ίδρυση του κατεπανάτου της Ιταλίας (975) (κατεπάνω = διοικητής Ιταλίας – έδρα: Μπάρι)
- 3) μετριοπαθής πολιτική έναντι Γερμανών

978: γάμος Όθωνα Β΄ (διάδοχος γερμανικού θρόνου) & Θεοφανώς (βυζαντινή πριγκίπισσα, ανιψιά αυτοκράτορα)

Όθων Β΄ (973-983) : αλαζονεία → διάσχιση Ν. Ιταλίας (βυζ. έδαφος)
 συντριβή από Άραβες – ναυμαχία Κρότωνα
 Αποκατάσταση σχέσεων των 2 κρατών (Βυζαντινίου-Γερμανικού) μετά το θάνατο Όθωνα Β΄ → έντονη επιρροή βυζαντινού πολιτισμού στη Γερμανία (983-992: κηδεμονία Θεοφανώς στον ανήλικο γιο του Όθωνα)

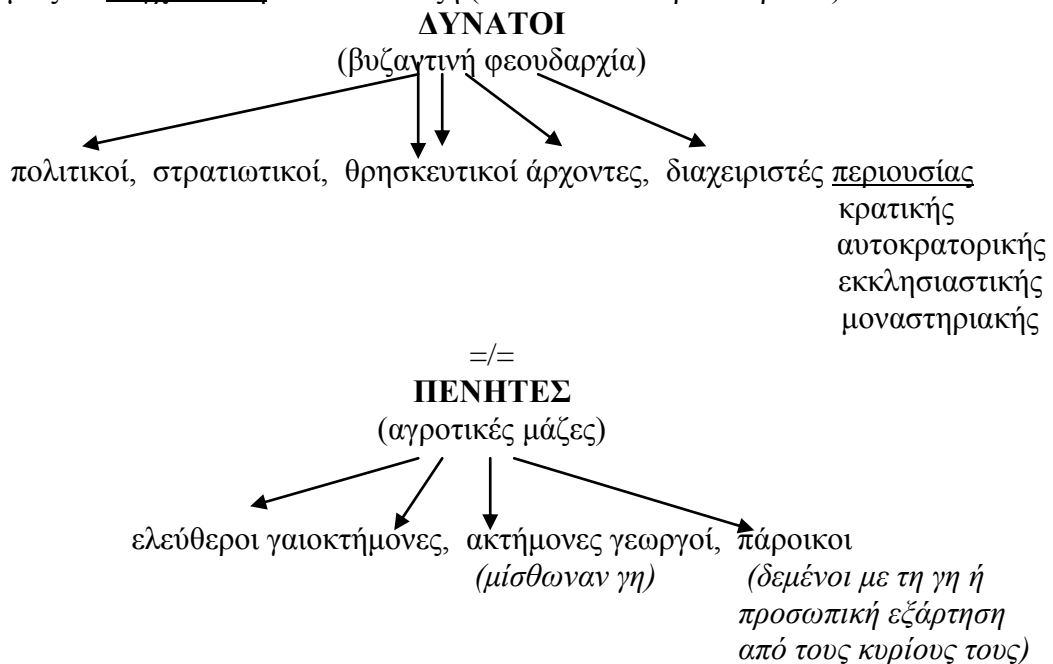
Βασίλειος Β΄ (976-1025): αποτελεσματικός
 Αντιμετώπιση εξωτερικών απειλών
 Δέχτηκε τη βοήθεια των Βενετών & Πισατών → παραχώρηση πρώτων εμπορικών προνομίων στους Βενετούς
(μετέπειτα διεύρυνση των προνομίων από τους Κομνηνούς)
 Μέσα 11^{οο} αι. πρόβλημα Νορμανδών: κατάκτηση πολλών εδαφών Ν. Ιταλίας →
 → κίνδυνος για βυζαντινές κτήσεις

Γ.ΙΙ. ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

1. ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Δυναστεία Μακεδόνων: σταθεροποίηση δημογραφικής εξέλιξης
 βελτίωση οικονομίας
 α. Οικονομία και κοινωνία της υπαίθρου (αγροτική οικονομία) → (εκχρηματισμένη)
Παλαιοί γαιοκτήμονες (ύστερο Ρωμαϊκό κράτος) : εξαφάνιση < εισβολές 7^{οο} αι.
Νέοι γαιοκτήμονες (8^{οο}-9^{οο} αι.): αριστοκρατία γης (**επαρχιακή**)
 αριστοκρατία αξιωμάτων (**αστική**)

8^{οο} -11^{οο} αι.:
 βαθμιαία επέκταση οικογενειακών επωνύμων ↔ διαμόρφωση νέας βυζαντινής αριστοκρατίας
 επιγαμίες → συγχώνευση σε ενιαία τάξη (παλαιά + νέα αριστοκρατία)

Αρχές 9^{ου} αι. : μεγαλογαιοκτήμονες = κίνδυνος για αγροτική κοινότητα & ανεξάρτητους αγρότες

- α) αγορά (κληροδοσία) κτημάτων μικρομεσαίων αγροτών (νόμιμα ή παράνομα)
- β) φορολογική πίεση κράτους

Μεγάλα κτήματα: (όχι ενιαία) πολυάριθμες διάσπαρτες εκτάσεις : χωρία ή προάστεια

ελεύθεροι πάροικοι
ενοικιαστές

Ευγενείς: χλιδή: → έσοδα κτημάτων
→ μισθός αξιωματούχων

Απρόθυμοι για δαπάνες βελτίωσης: εγκαταστάσεις υποστατικών τεχνικές παραγωγής

⇒ κρίση 11^{ου} αι. : στάσιμη & ευάλωτη γεωργική παραγωγή

Δυτική φεουδαρχία

Ορισμός: Η φεουδαρχία αναγνωρίζεται ως ένα σύστημα πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής οργάνωσης του μεσαιωνικού κόσμου (8^{ος} – 13^{ος} αι.)

β. Οικονομία και κοινωνία των πόλεων

Αστική οικονομία: - μεγάλη ανάπτυξη
- επίκεντρο: πόλεις
- εκχρηματισμένη

Αρχές 9^{ου} αι: - ανοικοδόμηση παλαιών πόλεων (Πάτρα, Σπάρτη)
- ίδρυση νέων πόλεων

- Οικονομική λειτουργία πόλεων (ακμή)
- Κάστρα (Αρτζε Γεωργίας, Άνιον Αρμενίας) → αστυκώμαι/ αγροτοπόλεις
αστικά κέντρα με ημιαγροτικό χαρακτήρα
- Εμπορική κίνηση πόλεων (εμποροπανηγύρεις)
Μ.Ασία: Εφεσος, Ευχάιτα, Τραπεζούντα

ΣΥΝΤΕΧΝΙΕΣ (επαγγελματικά σωματεία/συστήματα)

προκαθορισμός: ύψος παραγωγής
τιμές προϊόντων

Στο πλαίσιο της παραγωγής υφασμάτων, το Βιβλίο του Επάρχου ξεχώριζε αρκετές κατηγορίες αυτού του επαγγέλματος. Τα κεντήματα θεωρούνταν αυτόνομη κατηγορία.

ΕΠΑΡΧΙΚΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ (συλλογή διατάξεων, αρχές 10^{ου} αι.)

Καθορισμός λειτουργιών συστημάτων Κωνσταντινούπολης

- βιοτεχνίες τροφίμων
- επιχειρήσεις επεξεργασίας – εμπορίας ειδών πολυτελείας (μετάξι, μπαχαρικά, πολύτιμοι λίθοι) – 10^{ος} αι. κ.ε.

Βυζαντινό εξωτερικό εμπόριο (αναβίωση – μέσα 10^{ου} αι.)

- Επέκταση ακτίνας δράσης
- Ανάπτυξη εμπορικών σχέσεων (Βουλγαρία, Ρωσία, Ιταλία, Βενετία, Χαλιφάτο)
- Βυζαντινοί έμποροι (μπαχαρικά, Χαλιφάτο) ↔ μουσουλμάνοι έμποροι (μπαχαρικά, αρώματα, βαφές, Βυζάντιο)
- Τραπεζούντα: εμπορική πύλη Μικράς Ασίας προς Ανατολάς – εκτελωνισμός

Συνεχής ανάπτυξη αστικής οικονομίας → δημιουργία μεσαιάς τάξης (επιχειρηματίες)

εμποροβιοτέχνες, ναύκληροι, τραπεζίτες
Μεσαία τάξη: οργάνωση σε συντεχνίες, αδελφότητες → υποκίνηση λαϊκών
 κινημάτων κατά των ευγενών

απόγειο κοινωνικής & πολιτικής επιρροής (μέσα 11^{ου} αι.)

Δήμος: πολυάριθμες λαϊκές μάζες = φτωχοί (περιστασιακά εργαζόμενοι, άνεργοι).

Δ. ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ (1025-1453)

Ι. Η ΕΞΑΣΘΕΝΗΣΗ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΣΧΙΣΜΑ ΜΕ ΤΗ ΔΥΣΗ

1. Η κρίση και οι απώλειες της αυτοκρατορίας κατά τον 11^ο αι. (1025-1081)

1025: θάνατος Βασιλείου Β΄

(Βυζάντιο: - πολεμικοί θρίαμβοι
 - παγκόσμια δύναμη/διεθνής ρόλος)

(1059-1081: Δυναστεία Δουκών)

(1081: άνοδος Κομνηνών)

1025-1081: Α. Εσωτερική κρίση

α. (στρατός) μέτρα αποστρατικοποίησης (ψευδαίσθηση αδιατάρακτης
 και διαρκούς ειρήνης)

παραμέληση στόλου

διάλυση θεμάτων
 & θεμ. στρατών

αντικατάσταση
 στρ. θητείας
 με φόρο

μισθοφόροι-
 ξένοι αξιωματού-
 χοι

β. (κοινωνία-οικονομία) αυταρχική κυβέρνηση

επιβολή νέων φόρων

→

εξέγερση επαρχιακών αγροτικών πληθυσμών

γ. (πολιτική) πολιτική αστάθεια (1060) → αυτοκρατορία: γενικευμένη
 κρίση

Β. Στρατιωτικές αποτυχίες

Νέοι εχθροί → απειλή → εδαφική ακεραιότητα κράτους

α. Ανατολή: Σελτζούκοι: τουρκικό φύλο → μάχη Ματζικέρτ (1071) (λίμνη Βαν Αρμενίας)

Ρωμανός Δ΄ Διογένης (≠/≠ Αρπ Αρσλάν)

Ήττα Βυζαντίου: αίτια-παράγοντες:

- έλλειψη οπλισμού
- έλλειψη πειθαρχίας
- έλλειψη ηθικού

β. Δύση: Νορμανδοί (σκανδιναβικής καταγωγής) (Γουλιέλμος Α΄)

1071: αφαίρεση βυζ. κτήσεων Κ. Ιταλίας (τέλος Βυζ. Ιταλίας)

πτώση Μπάρι (τελευταίο βυζ. οχυρό Ιταλίας)

γ. Βορράς: Ούγγροι-Σέρβοι

* 1025-1081: κρίσιμη μεταβατική περίοδος
 ↗ στασιμότητα
 ↘ υποχώρηση
 } βυζ. δύναμης

Δ.Ι. 2. Οι Κομνηνοί και η μερική αναδιοργάνωση της αυτοκρατορίας

ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΚΟΜΝΗΝΩΝ (1081-1185) *(β' κλάσεως ευγενείς που εννόησαν οι Μακεδόνες για να χτυπήσουν τους πρωτοκλασάτους Δυνατούς)*

Αλέξιος Α' (1081-1118): ιδρυτής
Βυζάντιο ← επίθεση σε όλα τα μέτωπα

A. Εσωτερική πολιτική: στηρίχτηκαν στους ευγενείς → θεσμός ΠΡΟΝΟΙΑΣ = ισόβια παραχώρηση αγροκτημάτων & φορολογικών εσόδων στους ευγενείς
αντάλλαγμα: παροχή στρατιωτικών υπηρεσιών

B. Εξωτερική πολιτική: στρατιωτικές επιτυχίες

α) Αλέξιος Α': επιδέξια εκμετάλλευση των επιχειρήσεων των Σταυροφόρων (Μ. Ασία) υπογραφή συμφωνιών με αρχηγούς σταυροφόρων στην Κων/λη → ανάκτηση Δυτικής Μικράς Ασίας (Νίκαια, Σμύρνη, Έφεσος, Σάρδεις)

(1071: Μάχη Μαντζικέρτ → απώλεια Μ. Ασίας – Σελτζούκοι: Σουλτανάτο Ρούμ – έδρα: Νίκαια, σύνορο Βυζαντίου
1079: ακμή Σελτζούκων, σουλτάνος Μελέκ-Σαχ → απέραντο κράτος Μ.Ασίας – μετά το θάνατό του διαίρεση σε σουλτανάτα)

Βαλκάνια: διπλωματία + πόλεμος → απαλλαγή επιδρομών Πατζινάκων & Κουμάνων (Ουγγαρία, συγγενείς Ούνων)

β) Ιωάννης Κομνηνός (1118-1143): κατάκτηση ξένων κρατιδίων Μ. Ασίας (μακροχρόνιες θητείες) (Συρία ως Αντιόχεια)

Βαλκάνια: επιβολή κυριαρχίας στους Σέρβους (Στέφανος Νεμάνια)

Προσπάθεια βυζαντινής κηδεμονίας του Ουγγρικού βασιλείου (αναδυόμενη δύναμη)

γ) Μανουήλ Α' Κομνηνός (1143-1180): καινοτομία → φιλοδυτική εσωτερική πολιτική
στηρίχτηκε στις υπηρεσίες των Λατίνων

εξωτερική πολιτική: ειρήνη με Ούγγρους

κυριαρχία ΒΔ Βαλκανίων → ταπείνωση Σέρβων

Νορμανδικές επιδρομές στην Ελλάδα

– απώλεια Κέρκυρας 1147-9 (Ρογήρος Β')

– ανακατάληψη (Μανουήλ)

– επίθεση Κ. Ιταλία → ΗΤΤΑ, οριστική απώλεια (1)

αδυναμία Βυζαντίου → ανανέωση επιθέσεων Σελτζούκων → Μυριοκέφαλο Φρυγίας (1176) (// Μαντζικέρτ) → ΗΤΤΑ ΜΑΝΟΥΗΛ → απώλεια Μ. Ασίας (2)

(πνεύμονας Βυζαντίου)

- παγίωση Τούρκων Μ. Ασίας

- αλλαγή φυσιογνωμίας Μ. Ασίας

- εξισλαμισμός Μ.Α. (καταλήψεις πόλεων, σφαγές, φυγή χριστιανών, πείνα, πανούκλα)

Δ.Ι. 3. Η ενετική (βενετική) οικονομική διεξόδυση και το σχίσμα των Εκκλησιών

4 επιδρομές Νορμανδών στο Βυζάντιο/Ελλάδα επί Αλεξίου Α΄

- 1081-1085
- 1107
- 1147-1149
- 1185 (κατάληψη Θεσσαλονίκης)

1) Εμπορικά προνόμια στους Βενετούς

Α΄ επιδρομή Νορμανδών → Δυρράχιο (Ήπειρος) (σκοπός: Κων/λη):

Αλέξιος → ζήτησε βοήθεια από Δύση, μισθοφόρους → Βενετία → βενετικός στόλος νίκησε τους Νορμανδούς →

→ ανταμοιβή Βενετών → **Χρυσόβουλο 1082** (παραχώρηση προνομίων στους Βενετούς): **4 όροι SOS!** να το διαβάσουμε από το βιβλίο!

Προνόμια Βενετών

- Παραχώρηση τίτλων & χρηματικών χορηγιών
- Παραχώρηση αποβάθρων & εμπορικών καταστημάτων
- Εμπορική και λιμενική ατέλεια
- Εκούσια παραίτηση Βυζαντίου από φορολογικά, ναυτιλιακά & οικονομικά δικαιώματα

κακή πολιτική - κακή αρχή Βασίλειος Β΄

Συνέπειες:

α) οικονομική διείσδυση Βενετών

β) ίδρυση πανίσχυρης βενετικής αποικιακής αυτοκρατορίας στην Ανατολή

γ) απώλεια Βυζαντίου – ρόλου μεσάζοντα μεταξύ αράβων – Δυτικής Ευρώπης

- κυρίαρχης θέσης στο εμπόριο της Μεσογείου

Αργότερα: προσπάθεια αντίδρασης → δήμευση περιουσίας Βενετών

πολιτική Μανουήλ Α΄:

→ υποκίνηση εξέγερσης κατά Βενετών

- διχασμός αντιπάλων

→ παραχώρηση προνομίων και σε άλλες

- στρατιωτική παρέμβαση

ιταλικές ναυτικές πόλεις (Πίζα, Γένουα)

στην Ιταλία (όνειρο Ιουστινιανού)

2) Οριστικό Σχίσμα των δύο Εκκλησιών (1054) Πατριάρχης: Μιχαήλ Κηρουλάριος Πάπας: Λέων Θ΄

ΑΙΤΙΑ:

Ζήτημα κυριαρχίας επί της Χριστιανικής Οικουμένης (Ρώμη-Κων/λη)

(προ Κομνηνών-αυτοκρ. Κων/νος Θ΄ Μονομάχος: φιλοδυτικός λόγω Νορμανδών κ. Ιταλίας)

Πατριαρχία Αντιοχείας, Ιεροσολύμων, Αλεξανδρείας → συμπαρατάξη με Πατριαρχείο Κων/λεως

ΑΦΟΡΜΗ:

α) αλαζονεία παπικής πρεσβείας στην Κων/λη → καρδινάλιος Ουμβέρτος: επίλυση λειτουργικών & δογματικών διαφορών (μπορούσαν να γεφυρωθούν) → μίσος Ανατολής-Δύσης

β) αφορισμός Πάπα μέσα στην Αγία Σοφία

→ ανυπολόγιστες επιπτώσεις στην τύχη της Βυζαντινής αυτοκρατορίας

(Σταυροφορίες, Αλωση 1204, Αλωση 1453)

Δ. Π. ΟΙ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟ BYZANTIO

<http://www.ime.gr/chronos/09/gr/p/1081/main/p28.html>

1. Οι σταυροφορίες και η πρώτη άλωση της Πόλης

Σταυροφορίες: Κίνηση που εκδηλώθηκε στη Δύση τον 11^ο αι.

Πρωτοβουλία Παπών

Σκοπός: απελευθέρωση Παναγίου Τάφου + Αγίων Τόπων
(Σελτζούκοι, 1077)

Αφορμή: α) φημολογία για τις ωμότητες Αράβων και Τούρκων κατά των χριστιανών προσκυνητών
(παράγοντες)

β) οικονομικά προβλήματα Δύσης

γ) κάλεσμα Αλεξίου Κομνηνού προς δυτικούς ηγεμόνες για βοήθεια
(έτσι είναι ή βρέθηκε προ τετελεσμένου όταν στρατοπέδευσαν έξω απ' την Κων/λη;)

3 πρώτες Σταυροφορίες (θρησκευτικός χαρακτήρας)

11^{ος} αι: Α΄ Σταυροφορία (1096-1099)

κήρυξη: πάπας Ουρβανός β΄, Κλερμόν Γαλλίας (1095)

- οικονομικά προβλήματα (υπερπληθυσμός + έλλειψη γης)

- θρησκευτικός χαρακτήρας → λαϊκή – φεουδαρχική σταυροφορία
ανοργάνωτη

εξολόθρευση από Τούρκους Μ. Ασίας

→ φεουδάρχες - νίκησαν Τούρκους

- ανέκτησαν εδάφη Μ. Ασίας

- παραχώρηση στο Βυζάντιο βάσει

συμφωνίας με τον Αλέξιο Α΄ Κομνηνό

- ίδρυση (φεουδαρχικών) ηγεμονιών

& αυτοτελών κρατιδίων (Συρία, Παλαιστίνη)

- μαχητικότητα, θρησκευτικό πάθος
στρατιωτών

12^{ος} αι Β΄ Σταυροφορία (1147-1149)

αποτυχία

Γ΄ Σταυροφορία (1189-1193)

απώλεια Κύπρου – Ριχάρδος Λεοντόκαρδος → παράδοση (πώληση)
στο Γουΐδο Λουζινιάν (1192) (4 αιώνες δυτικής κυριαρχίας)

Δ΄ Σταυροφορία (1202-1204): - βαθμιαία υποχώρηση θρησκευτικών κινήτρων

- κυριαρχία υλικών κινήτρων

αρχικός στόχος: Αίγυπτος → **παρέκκλιση** → κατάληψη Κων/λης (1204)

(πώς;)

α΄ άλωση Πόλης

(βενετός Ερρίκος Δάνδολος)

Τι ήταν οι σταυροφορίες; (συνοπτικός ορισμός)

3^ο Γυμνάσιο Περάματος

Οι σταυροφορίες ήταν λαϊκές εκστρατείες χριστιανών από τη Δύση, με σκοπό αρχικά την απελευθέρωση των Αγίων Τόπων από τους Τούρκους. Με την πάροδο του χρόνου όμως οι στόχοι διαφοροποιήθηκαν, τα κίνητρα έγιναν κυρίως οικονομικά (κατακτήσεις – λάφυρα) και πολύ λίγο ή καθόλου θρησκευτικά.

2. Η περίοδος της Λατινοκρατίας και τα ελληνικά κράτη

Διανομή των βυζαντινών εδαφών της Ρωμανίας

A) Λατινικά κράτη (Βενετοί – Φράγκοι) - Βενετοί: μεγαλύτερο μέρος Κων/λης +
+ σημαντικότερα λιμάνια & νησιά
Αιγαίου – Ιονίου (Κρήτη, 7νησα, Δυρράχιο,
Εύβοια, σταθμοί Πελοποννήσου, Θράκη)

1) Αυτοκρατορία Κωνσταντινούπολης: κόμης Βαλδουΐνος Φλάνδρας

(Θράκη, Εβρος, Βιθυνία, νησιά) πρώτος δυτικός πατριάρχης: Θωμάς Μοροζίνης

Διεκδίκηση: Θεόδωρος Λάσκαρης (ηγεμόνας Νίκαιας)

2) Βασίλειο Θεσσαλονίκης (θρακικά, μακεδονικά εδάφη)

Βονιφάτιος Μομφερατικός

σύστημα αλυσιδωτής εξάρτησης (αντίσταση Ν. Ελλάδας – Λέων Σγουρός (Άργος))

3) Δουκάτο Αθηνών (14^{ος} αι. Καταλανοί – Ατζαγιόλι: φλωρεντινή οικογένεια τραπεζιτών)

4) Ηγεμονία (Πριγκιπάτο) Αχαΐας (> Δεσποτάτο Μυστρά)

(Βιλλεαρδουΐνοι)

B) Ελληνικά κράτη (βυζαντινές επαρχίες υπό Έλληνες άρχοντες)

1) Αυτοκρατορία Τραπεζούντας (Αλέξιος+Δαυΐδ Κομνηνός, εγγονοί Ανδρόνικου Α')

Εθνική κιβωτός ως 1461

2) Αυτοκρατορία Νίκαιας (Βιθυνία) (αρχή δυναστείας Παλαιολόγων)

Διεκδίκηση αυτοκρατορίας Κων/λης

Μιχαήλ Η' Παλαιολόγος

Ιδρυτής της δυναστείας

1259: Μάχη Πελαγονίας (Καστοριά)

1261: ανακατάληψη Κων/λης

Κάστρα Μάνης – Γερακίου –

Μονεμβασίας – Μυστρά

4) Δεσποτάτο Μυστρά

(δεσπότης Παλαιολόγος, αδελφός

Βυζ. αυτοκράτορα)

3) Δεσποτάτο της Ηπείρου (δυτική Ελλάδα)

1224: ανακατάληψη Θεσ/κης

Έχθρα Λατίνων - Ελλήνων

(υπεροψία) (αντίσταση)

Νέα ιδεολογία – εθνικό αίσθημα ελληνισμού: μοναδικό στήριγμα Βυζαντίου

(στάση αντίστασης)

Αναδιοργάνωση για την ανάκτηση της Πόλης (1261)

Δ.ΙΙ. ΟΙ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ

1. Οι Σταυροφορίες και η πρώτη Άλωση της Πόλης (επιπλέον σημειώσεις)

ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΕΣ: Ο «ιερός πόλεμος» των Χριστιανών της Δύσης για την απελευθέρωση των Αγίων Τόπων.

- Α΄ Σταυροφορία (1096-1099)
- Β΄ Σταυροφορία (1147-1149)
- Γ΄ Σταυροφορία (1189-1192)
- Δ΄ Σταυροφορία (1202-1204)
- Ε΄ Σταυροφορία (1217-1221)
- ΣΤ΄ Σταυροφορία (1228-1229)
- Ζ΄ Σταυροφορία (1248-1254)
- Η΄ Σταυροφορία (1270)

11^{ος}-12^{ος} αι.: ανήσυχοι αιώνες για τους πληθυσμούς της Ευρώπης

Προσκυνητές (αφορμή)

Προηγούμενη ανεκτική στάση Αράβων

Αλλαγή στάσης Τούρκων: κατάληψη Συρίας, Παλαιστίνης → διώξεις Χριστιανών

1095, Κλερμόν Γαλλίας → πάπας Ουρβανός: κήρυξη ένοπλης εκστρατείας

Χαρακτήρας των Σταυροφοριών: 1081-1204 → 4 Σταυροφορίες

3 πρώτες Σταυροφορίες: θρησκευτικός χαρακτήρας (12^{ος} αι.)

4^η Σταυροφορία (η πρώτη από τις Σταυροφορίες του 13^{ου} αι.): πολιτικός+οικονομικός χαρακτήρας

Α΄ Σταυροφορία (2 φάσεις)

α) 1095-1099 [Η πρωτοπορία του 1095 → Πέτρος Ερημίτης, μοναχός, Κέλτης (Άννα Κομνηνή: Κουκουπέτρος)]

ασύντακτο πλήθος, ενθουσιασμός, ως Μ.Ασία, εξάντληση, αποδεκατισμός από Τούρκους

β) 1096 «Σταυροφορία των Βαρόνων» (όχι βασιλιάδες αλλά ιππότες με αρχηγούς φεουδάρχες)

4 στρατοί από Βόρεια + Νότια Γαλλία + Ιταλία (Νορμανδοί)

από 4 διαφορετικούς δρόμους: συγκέντρωση στα περίχωρα της Κωνσταντινούπολης (φθινόπωρο 1096-
- άνοιξη 1097)

Αλέξιος Α΄ διπλωματική λύση: α) όρκος φεουδαρχικής υποτέλειας (βασάλοι)

β) εφοδιασμός στρατού

γ) ανταπόδοση: εδάφη Μ. Ασίας

Ιούλιος 1099: απελευθέρωση Ιερουσαλήμ

άγρια σφαγή απίστων

κρατίδια Λατινικής Ανατολής (φεουδαρχικό σύστημα) →

→ - Βασίλειο Ιερουσαλήμ, επικεφαλής, Γάλλος Γοδεφρίδος (όχι βασιλιάς αλλά Χριστός),
προστάτης του Παναγίου Τάφου

- Βασίλειο Έδεσσας Μεσοποταμίας

- Βασίλειο Αντιόχειας Συρίας

- Βασίλειο Τρίπολης Λιβάνου

Ιδιόρρυθμος στρατός προστασίας κρατιδίων: ιπποτικά τάγματα [Ιωαννίτες (Ιωάννης

Πρόδρομος), Ναΐτες (Ναός Σολομώντος)]

Β΄ Σταυροφορία: 1147-1149

Αφορμή: 1144, άλωση Έδεσσας Μεσοποταμίας από Χριστιανούς: εμίρης Μοσούλης

1146, νέα άλωση Έδεσσας από Νουρεντίν (γιο του εμίρη της Μοσούλης)

Λουδοβίκος Ζ΄ Γαλλίας

Αρχηγοί Σταυροφορίας: 2 βασιλιάδες

Κονράδος Ζ΄ Γερμανίας

Γ΄ Σταυροφορία: 1189-1193

Αφορμή: 1187: Μάχη Τιβεριάδας: νίκη σουλτάνου Αιγύπτου Σαλαντίν (επί Φράγκων)

3^ο Γυμνάσιο Περάματος

→ κατάληψη Ιερουσαλήμ

κανένα ουσιαστικό αποτέλεσμα Γ' Σταυροφορίας

Αρχηγοί Σταυροφορίας: 3 από τους πιο ισχυρούς βασιλιάδες της Χριστιανοσύνης

Ριχάρδος Λεοντόκαρδος Αγγλίας

Φρειδερίκος Μπαρμπαρόσσα Γερμανίας

Φίλιππος- Αύγουστος Γαλλίας

K	1191: στάση Ριχάρδου
Y	1192-1489: κατάληψη από το βυζαντινό αποστάτη αυτόνομο άρχοντά της, Ισαάκιο
Π	Κομνηνό πώληση στους Ναΐτες ιππότες
P	μεταβίβαση στον Γκυ ντε Λουζινιάν (Γάλλοι φεουδάρχες), πρώην βασιλιάς Ιερουσαλήμ
O	1489: Βενετοί
Σ	1571: Τούρκοι, πώληση →
	→ 1878: Αγγλοι
	1960: ανεξαρτησία
	1974: διχοτόμηση

Δ' Σταυροφορία (παρέκκλιση): 1202-1204

καθαρά πολιτική εκστρατεία

κλικά κίνητρα (οικονομικός χαρακτήρας)

καταστρεπτικό αποτέλεσμα

οργάνωση: Φεουδάρχες (όχι βασιλιάδες) Γάλλοι, Βέλγοι, Ιταλοί

[Βαλδουίνος Φλάνδρας Βελγίου, Βονιφάτιος Μομφερατικός Β. Ιταλίας, μεγάλος πάπας Ιννοκέντιος Γ'
(αρχική ιδέα): αρχικός σκοπός-σχέδιο: χτύπημα στην Αίγυπτο - θάνατος Σαλαντίν (εσωτερικές διαμάχες, απελευθέρωση Παλαιστίνης)]

Τα σχέδια των Βενετών/βενετικά συμφέροντα: δόγης Ερρίκος Δάνδολος (80 ετών)

υπέρογκα ναύλα για μεταφορά σταυροφόρων με στόλο

πρόβλεψη: αποτυχία ΑΛΛΑ! απρόβλεπτη εξέλιξη →

→ Αλέξιος Άγγελος: γιος του εκθρονισμένου βυζαντινού αυτοκράτορα (από τον αδελφό του Αλέξιο Γ') Ισαακίου: αίτημα βοήθειας προς Βενετούς να ξαναπάρει το θρόνο (υπόσχεση: δώρα + αμοιβές & ένωση 2 Εκκλησιών) →

→ αλλαγή κατεύθυνσης σταυροφόρων προς Κωνσταντινούπολη (24/6/1203)

αθέτηση υποσχέσεων Αλεξίου Δ': - η φορολογία δεν έφτανε να πληρώσει τους Βενετούς

- η ένωση των Εκκλησιών δεν έγινε

- ο λαός ξεσηκώθηκε → νέος αυτοκράτορας: Αλέξιος Ε' Μούρτζουφλος

Απρίλιος 1204: επίθεση Σταυροφόρων → κατάληψη Πόλης (τρομερή λεηλασία)

Δ.ΙΙ. ΟΙ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ

1. Οι Σταυροφορίες και η πρώτη Άλωση της Πόλης (κανονικό μάθημα)

Δ.ΙΙΙ. ΑΝΑΣΥΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΚΑΙ ΥΠΟΤΑΓΗ ΣΤΟΥΣ ΟΘΩΜΑΝΟΥΣ

1. Εξάπλωση των Τούρκων και τελευταίες προσπάθειες για την ανάσχεσή τους

α. Η αδυναμία του Βυζαντίου

Μέσα 13^{ου} αι. έως μέσα 14^{ου} αι.:

ανασύσταση Βυζαντινού κράτους

Μιχαήλ Η' Παλαιολόγος (εμφυής διπλωματία): τελευταία αναλαμπή

Κατάσταση αυτοκρατορίας

- Εμφύλιοι πόλεμοι → οικονομική, στρατιωτική κατάρρευση
- Υποτίμηση νομίσματος
- Βαριά φορολογία + εξαθλίωση → επανάσταση μεσαιάς τάξης + λαού
= / = ευγενείς Θεσσαλονίκης (ΖΗΛΩΤΕΣ)
+ Αδριανούπολης
- Μείωση στρατού και στόλου → ξένοι μισθοφόροι (Ανδρόνικος Β' 1282-8)

↓
αδύναμη ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΣΤΕΝΩΝ

β. Οι Οθωμανοί και οι κατακτήσεις τους

Οθωμανοί: τουρκική φυλή (≠ Σελτζούκοι)

ασιάτες νομάδες

μετανάστευση στην περιοχή της Προύσας

αρχηγός: Οθμάν /Οσμάν (1298-1326)

Κατακτήσεις Οθωμανών – Παράγοντες

- *κατάργηση Ακριτών* μετά το 1261
- *Γαζήδες*: ισλαμικός θεσμός, φανατικοί μαχητές του Ισλάμ → πολιορκίες → βαθμιαία κατάκτηση Μικράς Ασίας
(γαζής: πολέμαρχος (μπελίκια) – ένας τέτοιος ήταν ο Οσμάν)
- *παιδομάζωμα*: στρατολόγηση χριστιανοπαίδων (1370: καθιέρωση παιδομαζώματος) →
- → *γενίτσαροι*: νέος στρατός – ανάγκες ενίσχυσης στρατού

Μέσα 14^{ου} αι.: πέρασμα Οθωμανών στην Ευρώπη →

→ 1354: κατάκτηση (οχυρής) Καλλίπολης

διαμερόμενοι βαλκανικοί λαοί (υποταγή) – υπέρτερες οθωμανικές δυνάμεις

1389: μάχη Κοσσυφοπεδίου → ήττα Σέρβων → αναγνώριση οθωμανικής
Επικυριαρχίας

γ. Προσπάθειες ανάσχεσης των Οθωμανών

Αρχές 15^{ου} αι.: εισβολή Μογγόλων Μικράς Ασίας

1402: Μάχη Αγκυρας (Ταμερλάνος, εγγονός Τζεκινς Χαν)

ήττα σουλτάνου Βαγιαζήτ →

→ κρίση οθωμανικής αυτοκρατορίας →

→ παράταση ζωής στο ετοιμόρροπο Βυζάντιο

14^{ος} αι. (τελευταίος αιώνας πριν από την Άλωση)

Ιωάννης Ε΄ Παλαιολόγος (1369-1371)

Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγος (1399-1402)

→ ταξίδι για βοήθεια στη Δύση

1438-1439: Σύνοδος Φεράρας-Φλωρεντίας - Μανουήλ Β΄ → ανανέωση «ένωσης»

(1274: Σύνοδος Λυών – Μιχαήλ Η΄ - πρώτη αποδοχή ένωσης)

όρος «ένωσης»: υποταγή της Ορθόδοξης Εκκλησίας στη Ρωμαϊκή

μάταιη υποχώρηση → απαράδεκτη απ' το λαό →

→ το Βυζάντιο έμεινε χωρίς συμμάχους, απροστάτευτο στα κατακτητικά σχέδια των Οθωμανών

Ραγδαία οθωμανική εξάπλωση:

1326: πτώση Προύσας

1331: πτώση Νίκαιας

1337: πτώση Νικομήδειας
1354: Άλωση Καλλιπόλης
1360: Καταληψη Διδυμότειχου
1368-9: Κατάληψη Αδριανούπολης - Φιλιππούπολης
1389: Νίκη Κοσσυφοπεδίου κατά των Σέρβων
1402: Μάχη Άγκυρας → ήττα Οθωμανών απ' τους Μογγόλους

Οθωμανικοί Θεσμοί: γαζήδες, παιδομάζωμα

Δ.ΙΙΙ. 2. Η Άλωση της Πόλης

α. Πολιορκία και άλωση της Πόλης

1402: Μάχη Άγκυρας → αναρχία στην οθωμανική αυτοκρατορία

Σουλτάνος Μουράτ Β' (1421-1451): * επαναφορά τάξης

πατέρας Μωάμεθ Β' του κατακτητή

* ανανέωση επιθετικότητας οθωμανών

1430: κατάληψη - Ιωαννίνων

- Θεσσαλονίκης

1444: νίκη Βάρνας (επί Σταυροφόρων)

Προετοιμασία εδάφους για την πολιορκία της Πόλης → Μωάμεθ Β' (1451-1481)

Ενέργειες Πορθητή: χτίσιμο του κάστρου της Ρούμελης ευρωπαϊκή ακτή Βοσπόρου →

→ αποκλεισμός της Πόλης από τον Εύξεινο Πόντο

54 ημέρες πολιορκίας (6/4/1453 – 29/5/1453)

Κωνσταντίνος ΙΑ' Παλαιολόγος (ο τελευταίος αυτοκράτορας): ελάχιστες δυνάμεις

έπεσε στο πεδίο της μάχης

χωρίς δυτική χριστ. βοήθεια
ηρωικός αγώνας (άνισος) →

→ συντριπτική υπεροχή Τούρκων

29/5/1453: τελική έφοδος -- σφοδροί βομβαρδισμοί

-- επιθέσεις γενιτσάρων

-- ρήγματα τειχών

→ **ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ**

3 ημέρες σφαγής και λεηλασίας (< θρησκευτικός νόμος κορανίου)

Προσευχή Μωάμεθ στην Αγ. Σοφία

δικαίωμα σ' όσους ευγενείς δήλωναν υποταγή να μείνουν

→ Κωνσταντινούπολη = πρωτεύουσα Οθωμανικής αυτοκρατορίας [Ισλαμική Ρώμη (:)]

β. Οι συνέπειες

- πληγωμένη περηφάνεια *Ελλήνων* → ελπίδα ανάστασης του Γένους
[η αφύπνιση έγινε με τους Γεμιστό (Μυστράς) – Χρυσολωρά (Φλωρεντία)]
- μεταφορά βυζαντινού πνεύματος στη δύση → Αναγέννηση
- κλείσιμο εμπορικών δρόμων ανατολής από Οθωμανούς → μεγάλες γεωγραφικές Ανακαλύψεις δυτικά

γ. Η βυζαντινή πνευματική κληρονομιά

Η σημασία της Άλωσης της Πόλης για την Ευρώπη

- Επίδραση βυζαντινής ιδεολογίας στο Μοσχοβίτικο Κράτος (= Ρωσσία)

* Ιδεολογία Μοσχοβίτικου Κράτους: Ρώσσοι = μοναδικοί κληρονόμοι της βυζαντινής πνευματικής και πολιτικής παράδοσης

16^{ος} αι.: θεωρία: Μόσχα = Τρίτη Ρώμη (διαδοχή) → η πόλη που έμελλε να

3^ο Γυμνάσιο Περάματος

αναυτοκράτορας τη Βυζαντινή αυτοκρατορία

- Επίδραση βυζαντινού πολιτισμού στους ορθόδοξους *βαλκανικούς* λαούς
- *Ορθοδοξία*: συμβολή στη διατήρηση της πνευματικής ταυτότητας (Τουρκοκρατία)

Σημαντική συνεισφορά Βυζαντίου στον ευρωπαϊκό & παγκόσμιο πολιτισμό →

- 1) διάσωση ευρωπαϊκού πολιτισμού 7ος-8^{ος} αι: απειλή αραβικών κατακτήσεων
- 2) ανάπτυξη μεγάλης & πρωτότυπης τέχνης →
→ επιρροή Ανατολή (πλην σλαβικού ορθόδοξου κόσμου): οθωμανική αρχιτεκτονική
→ επιρροή Δύση: ιταλική προαναγεννησιακή τέχνη
- 3) διάφυλαξη, καλλιέργεια, μετάδοση στην Ευρώπη: κλασική κληρονομιά
(ρωμαϊκή νομική παράδοση)
- 4) ανάπτυξη νέων γραμματειακών ειδών: χρονογραφία
λειτουργική ποίηση
- 5) ανάπτυξη θετικών επιστημών: αστρονομία
μαθηματικά
- 6) τελειοποίηση οργάνωσης κρατικών υπηρεσιών → επιρροή: Χαλιφάτο
μεσαιωνικά βαλκανικά κράτη
Ρωσσία
Οθωμανικό κράτος →
→ π.χ. η βυζαντινή πρόνοια μετατράπηκε σε οθωμανικό τιμάριο
- 7) διαμόρφωση της θρησκευτικής μουσικής
του μοναστισμού
των ουμανιστικών = ανθρωπιστικών σπουδών στην Ευρώπη
κ.α.

Οι Οθωμανοί είδαν τους εαυτούς τους ως συνεχιστές του Βυζαντίου – όχι σε ευθεία γραμμή - αλλά ότι κατοικούσαν στα ίδια εδάφη. 400 χρόνια είναι πολλά για να κρατήσουν τους υπόδουλους με τη βία. Η σταθερότητα της οθωμανικής αυτοκρατορίας τους κράτησε. Η Οθωμανική αυτοκρατορία αποτέλεσε το μέτρο σύγκρισης δύναμης για τα ευρωπαϊκά κράτη αργότερα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ο Κωνσταντίνος είναι ο αυτοκράτορας που έφερε το Χριστιανισμό στο δυτικό κόσμο. Το 312 μ.Χ. στη Ρώμη επικρατούσε κρίση, η αυτοκρατορία είχε χωριστεί σε τέσσερα μέρη που το κάθε ένα είχε το δικό του αυτοκράτορα. Ο ένας πολεμούσε τον άλλο μέχρι την παρέμβαση του Κωνσταντίνου που με τη βοήθεια του στρατού ένωσε τη Ρώμη ξανά και έκανε το Χριστιανισμό επίσημη θρησκεία της αυτοκρατορίας.

Κεφάλαιο Α, Ενότητα 1, Μάθημα Ι.

- 1) Ποια μέτρα πήρε ο Κων/νος για την ανόρθωση του κράτους;
- 2) Πότε και πού ίδρυσε ο Κων/νος το νέο διοικητικό κέντρο του κράτους του;
- 3) Ποιοι λόγοι υπαγόρευαν στον Κων/νο τη μεταφορά του διοικητικού κέντρου στην Ανατολή;
- 4) Πώς οικοδομήθηκε η Κωνσταντινούπολη και πότε ολοκληρώθηκαν τα έργα;
- 5) Πώς εξελίχθηκε η Κων/λη μέχρι τα χρόνια του Ιουστινιανού;
- 6) Ποιο μέτρο πήρε ο Κων/νος που έδειχνε την ευνοϊκή διάθεσή του προς το Χριστιανισμό, μόλις έγινε μονοκράτορας;
- 7) Πώς αντιμετωπίστηκε η στροφή του Κων/νου προς το Χριστιανισμό;
- 8) Τι γνωρίζετε για το Διάταγμα των Μεδιολάνων και την οριστική παύση των διωγμών κατά των Χριστιανών;
- 9) Τι γνωρίζετε για τη Σύνοδο της Νίκαιας; Ποιοι οι στόχοι παρόμοιων συνόδων;

Κεφάλαιο Α, Ενότητα 1, Μάθημα ΙΙ.

- 1) Ποια χαρακτηριστικά παρουσίαζε η οικονομία του Πρώιμου Βυζαντινού Κράτους;
- 2) Σε ποια χέρια πέρασε η γη στα χρόνια του Πρώιμου Βυζαντινού Κράτους;
- 3) Ποιους έπληττε κυρίως η φορολογία και ποιο ήταν το αποτέλεσμα της;

- 4) Ποια εικόνα παρουσίαζε το εμπόριο του ανατολικού κράτους κατά την περίοδο αυτή;
- 5) Με ποιον τρόπο έγινε προσπάθεια να αντιμετωπιστεί ο γερμανικός κίνδυνος μετά το θάνατο του Θεοδοσίου Α΄ (395);
- 6) Ποια ήταν γενικά η πολιτική αντιμετώπισης της γερμανικής απειλής από το ανατολικό κράτος;
- 7) Πως αντιμετώπισε ο Θεοδόσιος Α΄ τους Γερμανούς και ποιο ήταν το αποτέλεσμα της πολιτικής του;
- 8) Ποια έκβαση είχε για το Δυτικό κράτος η εμφάνιση της γερμανικής απειλής;
- 9) Τι γνωρίζετε για την ίδρυση Πανεπιστημίου στην Κων/λη;
- 10) Τι ήταν ο Θεοδοσιανός Κώδικας; Ποια η σημασία του;

Κεφάλαιο Α, Ενότητα 1, Μάθημα ΙΙΙ.

- 1) Τι ονομάζουμε αιρέσεις και πως αντιμετωπίστηκαν;
- 2) Τι γνωρίζετε για την αίρεση του Αρειανισμού;
- 3) Τι γνωρίζετε για την αίρεση του Νεστοριανισμού;
- 4) Τι γνωρίζετε για την αίρεση του Μονοφυσιτισμού;
- 5) Ποια απόπειρα από αυτοκράτορα έγινε για την επαναφορά της αρχαίας θρησκείας;
- 6) Ποιος αυτοκράτορας έθεσε οριστικό τέλος στην αρχαία θρησκεία;
- 7) Ποια στάση τήρησαν οι Χριστιανοί απέναντι στην αρχαία θρησκεία τον 4^ο και 5^ο αιώνα και με ποια αποτελέσματα;
- 8) Ποια ήταν η στάση των Μεγάλων Πατέρων της Εκκλησίας και ποια ήταν τα αποτελέσματά της;

B.2.I.

1. Ποια ήταν αρχικά η κοινωνική και πολιτική κατάσταση των Σλάβων;
2. Πού είχαν εγκατασταθεί στις αρχές του 6^{ου} αι.;
3. Ποια ήταν η σχέση τους με το Βυζάντιο;
4. Ποιος λαός τους κατέλαβε στα τέλη του 6^{ου} και αρχές 7^{ου} αι.;
5. Ποια ήταν η καταγωγή των Αβάρων;
6. Πότε ίδρυσαν το κράτος τους;
7. Πόση δύναμη είχε το κράτος τους;
8. Ποιες ήταν οι σχέσεις τους με το Βυζάντιο;
9. Ποιες ήταν οι σχέσεις τους με τους Σλάβους;
10. Ποια Βυζαντινή πόλη πολιορκήσαν;
11. Μέχρι πού προχώρησαν και εγκαταστάθηκαν οι Σλάβοι από τις αρχές του 7^{ου} αι.;
12. Τι ήταν οι Σκλαβηνίες;
13. Με ποιον τρόπο εγκαταστάθηκαν προς το νότο του Βυζαντίου;
14. Με ποιον τρόπο εντάχθηκαν στο Βυζαντινό κράτος;
15. Ποια πολιτική ακολούθησε το Βυζάντιο για την ένταξη των Σλάβων στο κράτος;
16. Ποια ήταν τα 3 στάδια εξελληνισμού των Σλάβων;

B.2.II.

1. Πότε εμφανίστηκαν οι Βούλγαροι ως αντίπαλοι του Βυζαντίου;
2. Ποια ήταν η καταγωγή των Βουλγάρων;
3. Ποια ήταν η οργάνωση των Βουλγάρων;
4. Ποια μάχη δόθηκε το 680 μεταξύ Βουλγάρων και Βυζαντινών;
5. Ποιο ήταν το αποτέλεσμα αυτής της μάχης;
6. Ποιες ήταν οι πολιτικές συνέπειες για το Βυζάντιο;
7. Πού εγκαταστάθηκαν οι Βούλγαροι;
8. Πους προεγκατεστημένους λαούς υπέταξαν;
9. Με ποιον τρόπο έγινε η «εθνογένεση των Βουλγάρων»;
10. Τι σημαίνει ο όρος «εθνογένεση των Βουλγάρων»;
11. Ποιος ήταν ο χαρακτήρας του νέου βουλγαρικού κράτους;
12. Ποιες ήταν οι σχέσεις των Βουλγάρων με τους Βυζαντινούς;
13. Τι γνωρίζετε για τις εμπορικές συναλλαγές των Βουλγάρων με τους Βυζαντινούς;
14. Πότε εκχριστιανίστηκαν οι Βούλγαροι;
15. Ποια ήταν η σχέση των Βουλγάρων με τους Βυζαντινούς μετά τον εκχριστιανισμό τους;

B.1.I.

- 1) Ποιο ήταν το πολιτικό πρόγραμμα του Ιουστινιανού; (επιγραμματικά)
- 2) Ποια ήταν τα (4) βασικά σημεία στα οποία επικεντρώθηκε η εσωτερική πολιτική του Ιουστινιανού; (ενίσχυση απολυταρχίας, περιορισμός μεγάλων γαιοκτημόνων, επιβολή Χριστιανισμού, νομοθετικό έργο)
- 3) Με ποιον τρόπο προσπάθησε ο Ιουστινιανός να επιβάλλει το Χριστιανισμό;
- 4) Πώς περιόρισε τη δύναμη των γαιοκτημόνων και ποια συνέπεια είχε;
- 5) Τι γνωρίζετε για τη Στάση του Νίκα; Ποιο αποτέλεσμα είχε;
- 6) Τι γνωρίζετε για το νομοθετικό έργο του Ιουστινιανού;
- 7) Ποια βιβλία περιελάμβανε ο Ιουστινιανέιος Κώδικας και ποιο ήταν το περιεχόμενο του καθενός;
- 8) Ποιος ήταν ο στόχος του της εξωτερικής πολιτικής του Ιουστινιανού;
- 9) Ποιους αγώνες κατέβαλε ο Ιουστινιανός στη Δύση για την αποκατάσταση της Ρωμαϊκής Οικουμένης;
- 10) Πώς επετεύχθη η ειρήνη στην Ανατολή;
- 11) Ποιες ήταν οι συνέπειες της εξωτερικής πολιτικής του Ιουστινιανού για το μέλλον της αυτοκρατορίας;
- 12) Ποιος ήταν ο αρχιτεκτονικός ρυθμός της Αγίας Σοφίας; (και τι γνωρίζετε γενικότερα για το οικοδόμημα;)

B.2.Π.

- 1) Ποια ήταν η φύση της κρίσης που συγκλόνισε το Βυζάντιο κατά τον 6^ο-7^ο αι. στο εσωτερικό και το εξωτερικό του κράτους;
- 2) Ποιες ήταν οι συνέπειες αυτής της κρίσης που πέρασε το Βυζάντιο στο εσωτερικό και στο εξωτερικό του κράτους;
- 3) Ποιον τύπο αυτοκράτορα αντιπροσωπεύει ο Ηράκλειος;
- 4) Ποιες μάχες έδωσε ο Ηράκλειος εναντίον των Περσών, των Αβάρων και των Σλάβων και τι αποτέλεσμα είχαν;
- 5) Τι χαρακτήρα προσέλαβαν οι εκστρατείες εναντίον των Περσών και τι αποτέλεσμα είχαν;
- 6) Ποιο ήταν το νέο διοικητικό σύστημα που εφάρμοσαν οι διάδοχοι του Ηρακλείου στη Μ. Ασία τον 7^ο αι;
- 7) Τι ήταν τα **θέματα**;
- 8) Τι ήταν ο θεματικός στρατός και τι γνωρίζετε για την οργάνωσή του;
- 9) Ποιες αλλαγές επήλθαν στη διοίκηση των επαρχιών;
- 10) Πώς ολοκληρώθηκε ο εξελληνισμός του κράτους αυτήν την εποχή; Τι συμβόλιζε ο εξελληνισμός για την εξέλιξη του βυζαντινού κράτους;

ΚΕΦ.2:1. I.

ΣΛΑΒΟΙ

1. Ποια ήταν η παρουσία των Σλάβων μέχρι τις αρχές του 7^{ου} αι;
2. Τι γνωρίζετε για τους Αβάρους και τις επιδρομές τους;
3. Τι ήταν οι σκλαβηνίες;
4. Ποιες σχέσεις αναπτύχθηκαν μεταξύ των Σλάβων που ήρθαν στα Βαλκάνια και των ντόπιων πληθυσμών;
5. Ποια πολιτική ακολούθησε η βυζαντινή κυβέρνηση απέναντι στους Σλάβους;

2.1.2

ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ

1. Πού βρίσκονταν εγκατεστημένοι οι Βούλγαροι;
2. Πώς αναγνωρίστηκαν ουσιαστικά από το Βυζαντινό Κράτος;
3. Ποιες ήταν οι σχέσεις των Βουλγάρων με τους Σλάβους;
4. Ποιος ο χαρακτήρας του νέου (βουλγαρικού) κράτους;
5. Ποιες σχέσεις αναπτύχθηκαν μεταξύ Βυζαντινών και Βουλγάρων μέχρι το 864;
6. Ποιο γεγονός θα αποτελέσει σταθμό στις σχέσεις Βουλγάρων-Βυζαντίου;

2.2.1

ΑΡΑΒΕΣ

1. Τι γνωρίζετε για το Μωάμεθ και την ίδρυση της νέας θρησκείας;
2. Ποιο ήταν το ιερό βιβλίο του Ισλάμ και τι όριζε για τους πιστούς;
3. Ποια ήταν η πορεία της αραβικής εξάπλωσης μέχρι τα τέλη του 7^{ου} αι;
4. Ποιοι λόγοι ευνόησαν την αραβική εξάπλωση;

5. Ποια ήταν η πορεία των αραβικών κατακτήσεων προς τη Δύση;
6. Τι γνωρίζετε για την αραβική εξάπλωση στην ανατολή και στη θάλασσα;
7. Ποια ήταν τα αποτελέσματα της αραβικής εξάπλωσης;

2.2.2

ΙΣΛΑΜ

1. Ποια εικόνα παρουσιάζει το αραβικό εμπόριο κατά τον 8^ο αι;
2. Ποια ήταν η πορεία του αραβικού εμπορίου κατά τον 9^ο και 10^ο αι;
3. Ποιες καινοτομίες εισήγαγαν στο εμπόριο οι Άραβες;
4. Ποιες υπήρξαν οι επιδόσεις των Αράβων στα γράμματα;
5. Τι γνωρίζετε για την αραβική τέχνη;
6. Σε ποιους τομείς άσκησε επίδραση η αραβική επιστήμη στη Δύση;

Γ.1.1.

- 1) Ποια περίοδο διαμορφώθηκε το μεσαιωνικό ελληνικό βυζαντινό κράτος;
- 2) Ποιες ήταν οι εξελίξεις στο πολεμικό μέτωπο στα χρόνια της ακμής του Βυζαντίου;
- 3) Ποιες εξελίξεις στον τομέα της κρατικής διοίκησης παρατηρούνται στα χρόνια της ακμής του Βυζαντίου;
- 4) Τι γνωρίζετε για το θεσμό των θεμάτων κατά τον 8^ο-9^ο αιώνα; Ποια ήταν τα αποτελέσματα από την ισχυροποίησή τους;
- 5) Ποια ήταν η πορεία της βυζαντινής οικονομίας κατά τον 8^ο αι.;
- 6) Ποια οικονομικά μέτρα κατά τον 9^ο αι. γνωρίζετε και ποιος ήταν ο στόχος τους;

Γ.1.2

1. Τι εννοούμε με τον όρο Εικονομαχία;
2. Ποιοι ήταν οι πρωτεργάτες της εικονομαχικής κίνησης και τι τους οδήγησε στη στάση τους αυτή;
3. Ποιοι λόγοι οδήγησαν στην υιοθέτηση των ανεικονικών αντιλήψεων;
4. Ποιες ήταν οι πρώτες ενέργειες κατά την πρώτη φάση της Εικονομαχίας;
5. Ποιος υπήρξε ο υποστηρικτής των εικονολατρών και πότε κορυφώθηκε η ένταση κατά την πρώτη φάση;
6. Πώς τερματίστηκε η πρώτη φάση της Εικονομαχίας;
7. Τι γνωρίζετε για τη δεύτερη φάση της Εικονομαχίας;
8. Τι σήμαινε η ήττα των εικονοκλαστών (=εικονομάχων);
9. Ποιες ήταν οι συνέπειες της εικονομαχίας σε θέματα εξωτερικής πολιτικής;
10. Ποιες υπήρξαν οι συνέπειες της Εικονομαχίας στο χώρο του πολιτισμού;

Γ.1.3

1. Πότε ξεκινά η λεγόμενη Νέα Εποχή και ποια είναι τα δείγματα αυτής της Νέας Εποχής;
2. Τι γνωρίζετε για τη Σχολή της Μαγναύρας;
3. Τι γνωρίζετε για το Φώτιο και το έργο του;
4. Ποια κατάσταση επικρατούσε μέχρι τα μέσα του 9^{ου} αι. στις σχέσεις Βυζαντίου – Αράβων;
5. Ποια ήταν η αντίδραση του Βυζαντίου στις αραβικές επιδρομές;
6. Πώς επηρεάστηκε η Βυζαντινή ποίηση από τους αγώνες κατά των Αράβων;

Γ.1.4

1. Ποια ήταν η αφορμή για τον εκχριστιανισμό των Σλάβων;
2. Για ποιο λόγο αποφασίστηκε από το Βυζάντιο το έργο του εκχριστιανισμού των Σλάβων;
3. Ποιοι ανέλαβαν το ιεραποστολικό έργο των Σλάβων και ποιο ήταν το έργο τους;
4. Ποια υπήρξαν τα αποτελέσματα από τον εκχριστιανισμό των Σλάβων;
5. Πώς οδηγήθηκε η Βουλγαρία στον εκχριστιανισμό το 864;
6. Ποια στάση ακολούθησε η ρωμαϊκή εκκλησία μετά τον εκχριστιανισμό των Βουλγάρων και ποια ήταν η βυζαντινή απάντηση;

Γ.1.5

1. Πότε ξεκίνησε η αντεπίθεση κατά των Αράβων και ποια ήταν η πρώτη επιτυχία;
2. Ποιοι αυτοκράτορες πέτυχαν τις μεγάλες νίκες κατά των Αράβων και ποια ήταν τα επιτεύγματά τους;
3. Ποιες υπήρξαν οι βλέψεις του Βούλγαρου ηγεμόνα Συμεών και πώς έληξαν αυτές;
4. Ποιες ήταν οι σχέσεις του Βυζαντίου με τους Βούλγαρους επί Σαμουήλ και πώς ολοκληρώθηκαν οι βουλγαροβυζαντινοί πόλεμοι;

5. Ποιες υπήρξαν για το Βυζάντιο οι συνέπειες από τους πολέμους;

Γ.Ι.6

1. Από πού προέρχονταν οι Ρώσσοι και πώς διαμορφώθηκε το έθνος τους;
2. Ποιο ήταν το πρώτο ρωσικό κράτος που ιδρύθηκε;
3. Ποιες σχέσεις ανέπτυξαν οι Ρώσσοι με τους Βυζαντινούς κατά το 10^ο αι.;
4. Πώς αντιμετώπισε την εξέγερση της μικρασιατικής αριστοκρατίας ο Βασίλειος Β΄;
5. Πώς έγινε ο εκχριστιανισμός των Ρώσσων;
6. Ποια ήταν τα αποτελέσματα του εκχριστιανισμού των Ρώσσων;

Γ.Ι.7

1. Ποια ήταν η παρουσία του ελληνισμού στη Μεγάλη Ελλάδα μέχρι τις αρχές του 10^{ου} αι.;
2. Πώς ήταν οργανωμένη η Νότια Ιταλία κατά το 10^ο αι.;
3. Ποιος ήταν ο στόχος της «ιταλικής πολιτικής» των Μακεδόνων αυτοκρατόρων και ποιες οι ενέργειες του Κωνσταντίνου Ζ΄;
4. Ποια πολιτική ακολούθησε ο Νικηφόρος Φωκάς στην Ιταλία;
5. Ποια ήταν η ιταλική πολιτική του Ιωάννη Τζιμισκή;
6. Ποιες ήταν οι σχέσεις Βυζαντίου-Γερμανών επί βασιλείας Οθωνα Β΄ και πώς αποκαταστάθηκαν οι σχέσεις;
7. Ποια στάση ακολούθησε στο ιταλικό ζήτημα ο Βασίλειος Β΄ και ποιος ήταν ο νέος κίνδυνος που εμφανίστηκε για τις βυζαντινές κτήσεις της Ιταλίας τον 11^ο αι.;

Γ.ΙΙ.1

1. Ποιες μορφές παίρνει η αριστοκρατία του Βυζαντίου στα τέλη του 8^{ου} –αρχές 9^{ου} αι.;
2. Πώς δημιουργήθηκε η λεγόμενη τάξη των Δυνατών;
3. Απέναντι στην αριστοκρατία ποια ήταν η άλλη, η κατώτερη τάξη και ποιες απειλές είχε να αντιμετωπίσει;
4. Πώς ήταν διαμορφωμένα τα κτήματα των μεγαλογαιοκτημόνων, ποια ήταν η ζωή και η στάση τους και ποια τα αποτελέσματά της;
5. Ποια εικόνα εμφανίζουν οι πόλεις και η αστική οικονομία κατά τον 9^ο αι.;
6. Ποια ήταν η οργάνωση των εμπόρων και των βιοτεχνών και τι γνωρίζετε για τον τρόπο που ασκούσαν τις δραστηριότητές τους;
7. Ποια εικόνα παρουσίαζε το εξωτερικό εμπόριο κατά το 10^ο αι.;
8. Πώς αναπτύχθηκε η μεσαία τάξη στο βυζάντιο;

Γ.ΙΙ.2

1. Ποιοι λόγοι επέβαλαν στους Μακεδόνες αυτοκράτορες αναθεώρηση της νομοθεσίας;
2. Ποιες συλλογές νόμων εκδόθηκαν στα χρόνια των Μακεδόνων αυτοκρατόρων;
3. Ποιες ήταν οι επιδιώξεις των δυνατών, για τις οποίες στράφηκαν εναντίον τους οι Μακεδόνες αυτοκράτορες;
4. Για ποιους λόγους οι μακεδόνες αυτοκράτορες ενδιαφέρθηκαν για την προστασία των αδυνάτων;
5. Ποιο ήταν το περιεχόμενο των νόμων των Μακεδόνων αυτοκρατόρων που στόχευαν στον περιορισμό των δυνατών;

Δ.Ι.1

1. Ποιοι λόγοι οδήγησαν στην αποδυνάμωση του στρατού μετά το θάνατο του Βασιλείου Β΄;
2. Εκτός από τα προβλήματα του στρατού, σε ποιους άλλους τομείς εμφάνισε κρίση το Βυζάντιο κατά τον 11^ο αι.;
3. Ποιες ήταν οι στρατιωτικές επιτυχίες του Βυζαντίου κατά τον 11^ο αι. στην Ανατολή;
4. Τι γνωρίζετε για το στρατιωτικό μέτωπο του Βυζαντίου στη Δύση κατά τον 11^ο αι.;
5. Ποιους κινδύνους είχε να αντιμετωπίσει το Βυζάντιο στα βόρεια σύνορά του;

Δ.Ι.2

1. Ποιοι ήταν οι κίνδυνοι που είχε ν' αντιμετωπίσει το Βυζάντιο όταν ξεκίνησε η δυναστεία των Κομνηνών;
2. Τι γνωρίζετε για το θεσμό της Πρόνοιας;
3. Ποιες ήταν οι στρατιωτικές επιτυχίες του Αλεξίου Α΄;
4. Τι γνωρίζετε για τους στρατιωτικούς αγώνες του Ιωάννη Κομνηνού;
5. Ποια ήταν η πολιτική του Μανουήλ Α΄ στον εσωτερικό και εξωτερικό τομέα;

6. Ποια υπήρξε η μεγάλη στρατιωτική ήττα των Κομνηνών;
7. Ποιες ήταν οι συνέπειες της ήττας στο Μυριοκέφαλο για το Βυζάντιο;

Δ.Ι.3

1. Με ποια αφορμή προχώρησε το Βυζάντιο στην παραχώρηση προνομίων στους Βενετούς;
2. Ποια ήταν τα προνόμια που παραχωρήθηκαν στους Βενετούς με το χρυσόβουλο του 1082;
3. Ποιες ήταν οι συνέπειες για το Βυζάντιο από την παραχώρηση προνομίων στους Βενετούς;
4. Με ποιους τρόπους προσπάθησαν οι Βυζαντινοί αυτοκράτορες να αντιδράσουν στο δυνάμωμα των Βενετών;
5. Πότε έγινε το Σχίσμα και ποιος ήταν ο ουσιαστικός λόγος για τον οποίο έγινε;
6. Ποιο γεγονός οδήγησε στο Σχίσμα των Δύο Εκκλησιών και με ποιες συνέπειες;

Δ.ΙΙ.1

1. Ποιοι οργάνωσαν τις Σταυροφορίες και πού απέβλεπαν;
2. Ποιοι λόγοι ευνόησαν τις Σταυροφορίες;
3. Τι γνωρίζετε για την Α΄ Σταυροφορία;
4. Τι γνωρίζετε για την Β΄ και τη Γ΄ Σταυροφορία;
5. Ποιος ήταν ο χαρακτήρας της Δ΄ Σταυροφορίας;

Δ.ΙΙ.2

1. Ποια εδάφη πήραν οι Βενετοί μετά την Άλωση της Πόλης; (την **Άλωση του 1204**)
2. Ποια **λατινικά κράτη** ιδρύθηκαν στο χώρο της πρώην Βυζαντινής Αυτοκρατορίας; (**SOS!**)
3. Ποια ήταν τα τρία **ελληνικά κράτη** που δημιουργήθηκαν μετά την Άλωση της Πόλης απ' τους Σταυροφόρους; (**SOS!**)
4. Πώς ιδρύθηκε το δεσποτάτο του Μυστρά;
5. Ποιες ήταν οι σχέσεις μεταξύ Λατίνων και Ελλήνων στα χρόνια της λατινικρατίας;
6. Ποια νέα ιδεολογία δημιουργήθηκε στους Έλληνες των ελληνικών κρατών;
7. Πώς έγινε η ανάκτηση της Πόλης;

Δ.ΙΙΙ.1

1. Ποια στοιχεία συνθέτουν την εικόνα παρακμής του Βυζαντίου μετά τα μέσα του 14^{ου} αι.;
2. Ποιο ήταν οι Οθωμανοί και από ποιον οργανώθηκαν;
3. Ποιοι λόγοι ευνόησαν την οθωμανική επέκταση;
4. Ποια ήταν η πορεία των τουρκικών κατακτήσεων στην Ευρώπη;
5. Ποιο γεγονός έδωσε παράταση ζωής στο Βυζάντιο κατά το 15^ο αι.;
6. Ποιες προσπάθειες έκαναν οι Βυζαντινοί αυτοκράτορες τον τελευταίο αιώνα πριν την άλωση για να αντιμετωπίσουν τους Οθωμανούς;

Δ.ΙΙΙ.2

1. Ποιος σουλτάνος έβγαλε την Οθωμανική Αυτοκρατορία από την κρίση και ποιο ήταν το έργο του;
2. Πότε και πώς έγινε η **Άλωση (από τους Τούρκους το 1453)** και τι επακολούθησε μέσα στην Πόλη;
3. Ποιες υπήρξαν οι συνέπειες από την Άλωση;
4. Ποια χώρα θεώρησε τον εαυτό της ως κληρονόμο του Βυζαντίου;
5. Ποια ήταν η προσφορά του Βυζαντίου στον ευρωπαϊκό και παγκόσμιο πολιτισμό;

Ερώτηση κρίσεως: Από τον 4^ο αι. ως την πτώση της Κωνσταντινούπολης το 1453, Η Βυζαντινή αυτοκρατορία χρειάστηκε να αντιμετωπίσει όλες τις επιβουλές. Και πάλεψε ενάντια σε διαδοχικούς εχθρούς: Πέρσες, Βούλγαρους, Άραβες... Πώς εξηγείται σήμερα μια τέτοια μακροβιότητα;

Να εξηγήσετε τους όρους:

Δήμοι Ιπποδρόμου: Οι «δήμοι» ήταν οργανωμένες ομάδες του λαού της Κωνσταντινούπολης. Κάθε δήμος διέθετε πολιτικό και στρατιωτικό τμήμα. Επίσης ήταν ιπποδρομιακές φατρίες και έπαιρναν το όνομά τους από το χρώμα της στολής του ηγέτη που υποστήριζαν. Οι μεγάλοι δήμοι ήταν δύο: οι Πράσινοι και οι Βένετοι (=γαλάζιοι), και ο λαός της Κωνσταντινούπολης ήταν στο σύνολό του ενταγμένος σ' αυτούς.

Οι δήμοι απέκτησαν μεγάλη δύναμη, με αποτέλεσμα να επιδοκιμάζουν ή να αποδοκιμάζουν δημόσια στον Ιππόδρομο τους αυτοκράτορες. Για το λόγο αυτό οι αυτοκράτορες τους υπολόγιζαν και φρόντιζαν να εξασφαλίσουν οπωσδήποτε τη εύνοια του ενός.

Στάση του Νίκα: Η στάση του «νίκα» (532) άρχισε σαν μια ταραχή (από τις συνηθισμένες εκείνα τα χρόνια) ανάμεσα στους δήμους (αθλητικά σωματεία με πολιτική ισχύ) του ιπποδρόμου της Κωνσταντινούπολης. Εξελίχθηκε όμως σε πολιτική επανάσταση, που λίγο έλειψε να ανατρέψει από το θρόνο τον αυτοκράτορα Ιουστινιανό. Η στάση του Νίκα έδωσε αφορμή για την απολυταρχική διαμόρφωση του πολιτεύματος.

Θέματα: Εξαιτίας της αραβικής απειλής, που ήδη εμφανίστηκε στα τελευταία χρόνια της βασιλείας του Ηρακλείου, οι διάδοχοί του (τον 7^ο αι.) εγκαθίδρυσαν στη Μικρά Ασία ένα νέο διοικητικό σύστημα, τα θέματα, δηλαδή ξεχωριστές διοικητικές περιφέρειες με δικό τους στρατό, με σκοπό την αποτελεσματικότερη άμυνα του κράτους.

Σκλαβηνίες: Οι σκλαβηνίες ήταν πολιτικά αυτόνομες νησίδες εγκατάστασης σλαβικού πληθυσμού, διάσπαρτες ανάμεσα σε Έλληνες, που άρχισαν να δημιουργούνται από τις αρχές του 7^{ου} αι. κατά την κάθοδο διαφόρων σλαβικών ομάδων προς το νότο, σε εδάφη της σημερινής ηπειρωτικής Ελλάδας.

Εικονομαχία: Εικονομαχία ήταν η διαμάχη που έλαβε χώρα από τις αρχές του 8^{ου} αι. ως τα μέσα του 9^{ου} αι. στο Βυζάντιο. Είχε τη μορφή πνευματικής κίνησης και συνδέθηκε στενά με το ερώτημα: *Είναι σύμφωνη με τις παραδόσεις της Ορθοδοξίας ή όχι η λατρεία των εικόνων;*

Κατεπανάτο Ιταλίας: Κατεπανάτο Ιταλίας ονομάζεται η συνένωση από τον αυτοκράτορα Ιωάννη Τσιμισκή (περίπου το 975) των τριών βυζαντινών θεμάτων της Κάτω Ιταλίας με σκοπό την ίδρυση μιας μεγαλύτερης διοικητικής περιφέρειας με έδρα το Μπάρι.

Δυνατοί: Δυνατοί λέγονταν οι ιδιοκτήτες των μεγάλων κτημάτων, δηλ. οι μεγάλοι γαιοκτήμονες. Από την εποχή του Ιουστινιανού (6^{ου} αι.) οι «δυνατοί» δημιουργούσαν εσωτερικά προβλήματα στο βυζαντινό κράτος. Κατά τον 8^ο -11^ο αι. σ' αυτούς περιλαμβάνονταν οι πολιτικοί, οι στρατιωτικοί και οι θρησκευτικοί άρχοντες και οι διαχειριστές της κρατικής, της αυτοκρατορικής, της εκκλησιαστικής και μοναστικής περιουσίας. [Στα τέλη του 10^{ου} αι. οι δυνατοί προέρχονταν από συγχώνευση σε ενιαία τάξη των δύο ομάδων: της αριστοκρατίας της γής (επαρχιακής αριστοκρατίας) και της αριστοκρατίας των αξιωμάτων (αστικής αριστοκρατίας) - συνήθως γίνονταν επιγαμίες μεταξύ των μελών τους.]

Συντεχνίες: Οι συντεχνίες ήταν επαγγελματικά σωματεία. Όλες οι βιοτεχνίες ήταν οργανωμένες σε συντεχνίες, οι οποίες κανόνιζαν:

- α) τους όρους εργασίας
- β) τους μισθούς
- γ) τις τιμές πώλησης των προϊόντων
- δ) τα νόμιμα κέρδη

Τις συντεχνίες έλεγχε ο Έπαρχος σύμφωνα με το Επαρχικό Βιβλίο

Αλληλέγγυον: Το αλληλέγγυον ήταν νόμος που εκδόθηκε το 1002 από τον αυτοκράτορα Βασίλειο Β'. Σύμφωνα με το αλληλέγγυον, οι δυνατοί υποχρεώνονταν να πληρώνουν τους φόρους των φτωχών του χωριού του χωριού που δεν ήταν σε θέση να αντεπεξέλθουν στις φορολογικές τους υποχρεώσεις, κάτι που βάραινε παλαιότερα την κοινότητα συλλογικά.

Πρόνοια: Πρόνοια ονομάστηκε ο θεσμός που εφάρμοσαν οι Κομνηνοί προσπαθώντας, σε μια κρίσιμη ώρα για την αυτοκρατορία, να βρουν στήριγμα στους ευγενείς. Με το θεσμό της Πρόνοιας παραχωρούσαν ισόβια αγροκτήματα και φορολογικά έσοδα στους ευγενείς, με αντάλλαγμα την παροχή στρατιωτικών υπηρεσιών. Οι ευγενείς αυτοί ονομάστηκαν προνοιάριοι ή στρατιώτες και έγιναν η άρχουσα τάξη. (Πρόνοια ήταν η φροντίδα που ελάμβαναν οι ευγενείς για κάποιες περιοχές με αντάλλαγμα τη φορολογία τους).

Χρυσόβουλο 1082: Χρυσόβουλο ονομαζόταν η επίσημη έγγραφη συμφωνία, υπογεγραμμένη από το βυζαντινό αυτοκράτορα και σφραγισμένη με τη χρυσή του βούλα. Συγκεκριμένα με το Χρυσόβουλο του 1082, που ήταν μια εμπορική συμφωνία ανάμεσα στους Βυζαντινούς και του Βενετούς. Με αυτό το Χρυσόβουλο παραχωρήθηκαν (ως αντάλλαγμα για τη βοήθεια του βενετικού στόλου εναντίον των

Νορμανδών) εμπορικά προνόμια στους Βενετούς, όπως το να μην πληρώνουν φόρο για τις εμπορικές τους πράξεις στη βυζαντινή επικράτεια και να μένουν όσον καιρό ήθελαν στη βυζαντινή πρωτεύουσα.

Σχίσμα των δύο Εκκλησιών: Σχίσμα των δύο Εκκλησιών ονομάζεται η ρήξη ανάμεσα στην ανατολική και τη δυτική Εκκλησία. Η παλιά αντιπαράθεση (θρησκευτική αντίθεση) ανάμεσα στους εκπροσώπους των δύο Εκκλησιών, δηλαδή τον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως και τον Πάπα της Ρώμης, αφορούσε διαφορές στα δόγματα και στην παράδοση της λατρείας. Στην πραγματικότητα όμως αφορούσε το πολιτικό ζήτημα της κυριαρχίας επί της χριστιανικής οικουμένης. Το πρώτο Σχίσμα έλαβε χώρα το 843 με αφορμή την Εικονομαχία ενώ το δεύτερο και οριστικό Σχίσμα επήλθε το 1054 λόγω της εχθρικής διάθεσης και των δύο μερών.

Σταυροφορίες: Οι Σταυροφορίες ήταν μια κίνηση που εκδηλώθηκε στην Δύση τον 11^ο αι., προήλθε από μια πρωτοβουλία των παπών και απέβλεπε στην απελευθέρωση του Παναγίου Τάφου και των Αγίων Τόπων που είχαν κατακτήσει οι Σελτζούκοι Τούρκοι το 1077. Αρχικά οι Σταυροφορίες είχαν τη μορφή λαϊκών εκστρατειών των χριστιανών. Με την πάροδο του χρόνου όμως οι στόχοι των εκστρατειών διαφοροποιήθηκαν και τα κίνητρα έγιναν κυρίως οικονομικά (κατακτήσεις, λάφυρα) και πολύ λίγο ή καθόλου θρησκευτικά. Το σύμβολο του σταυρού ήταν το αναγνωριστικό σημείο των Σταυροφόρων, από το οποίο λάμβαναν και το προσφιλές τους όνομα.

Οθωμανοί: Στο τέλος του 13^{ου} αι. μια ομάδα Τούρκων νομάδων από την κεντρική Ασία (που είχαν αρχική κοιτίδα κοντά στην Κασπία θάλασσα, στο Χοροσάν, στην αρχαία Παρθία) εγκαταστάθηκαν στα νοτιοανατολικά της Προύσας. Οι Οθωμανοί ήταν μια τουρκική φυλή διαφορετική απ' τους Σελτζούκους. Ο αρχηγός τους Οθμάν ή Οσμάν (1298-1326) έγινε μουσουλμάνος (αρχικά ήταν ειδωλολάτρης) και στα χρόνια του άρχισε η πρώτη εξάπλωση του μικρού αυτού κράτους που ανακηρύχτηκε ανεξάρτητο. Γι' αυτό ο Οσμάν θεωρείται ο ιδρυτής του Οθωμανικού κράτους.

Γενίτσαροι: Οι γενίτσαροι ήταν ένα επίλεκτο σώμα του τουρκικού στρατού κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας η συγκρότηση του οποίου στηρίχτηκε στο θεσμό της βίαιης στρατολόγησης νέων χριστιανών (παιδομάζωμα). Οι υποψήφιοι γενίτσαροι εκτουρκίζονταν, εξισλαμίζονταν και λάμβαναν την απαραίτητη στρατιωτική εκπαίδευση.

Ο στρατός των γενιτσάρων, έχοντας απόλυτη αφοσίωση στο Σουλτάνο, έγινε ο πιο πειθαρχικό, ο πιο ασκημένος και γενναίος κρατικός στρατός (εθνικοθρησκευτικού τύπου) εκείνης της εποχής. Χάρη σ' αυτόν κυρίως σημειώθηκε η αλματώδης επέκταση του οθωμανικού κράτους.

Γαζήδες: Οι Γαζήδες ήταν οι φανατικοί πολεμιστές του Ισλάμ. Μάχονταν εναντίον κάθε λογής άπιστου και αιρετικού. Επρόκειτο για έναν παλιό ισλαμικό θεσμό που υπήρχε στην περιοχή από δύο αιώνες και σύμφωνα με τον οποίο οργανώθηκαν οι Οθωμανοί μετά την εγκατάστασή τους κοντά στην Προύσα. Ζούσαν σε ιδιόρρυθμες κοινότητες γεμάτοι από ιερό πολεμικό μένος και με αυστηρές ηθικές αρχές. Ο θεσμός των Γαζήδων μαχητών είχε ομοιότητες με τον ιπποτισμό της δυτικής Ευρώπης. Αυτούς τους ακαταμάχητους ακρίτες αντέταξε ο Σελτζούκος σουλτάνος στους Βυζαντινούς ακρίτες του Μιχαήλ Η' Παλαιολόγου.

«Ένωση» των Εκκλησιών: «Ένωση» των Εκκλησιών ονομάζεται η υποταγή ουσιαστικά της Ορθόδοξης στη Ρωμαϊκή Εκκλησία που αποφασίστηκε στη Σύνοδο Φερράρας-Φλωρεντίας το 1438-1439 (αυτή η σύνοδος συγκλήθηκε στη Δύση ώστε να αρθεί το Σχίσμα του 1054). Την «ένωση» αποδέχτηκε ο αυτοκράτορας Ιωάννης Η' Παλαιολόγος υπό την πίεση της οθωμανικής απειλής και την υπέγραψαν και τα δύο μέρη. Η υποχώρηση αυτή, που δεν έγινε αποδεκτή από το λαό, αποδείχτηκε μάταιη, καθώς το Βυζάντιο έμεινε απροστάτευτο στα κατακτητικά σχέδια των Οθωμανών. (Παλαιότερα, πρώτος είχε αποδεχτεί την Ένωση ο αυτοκράτορας Μιχαήλ Η' Παλαιολόγος στη Σύνοδο της Λυών το 1274).